

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav světových dějin

Bakalářská práce

Martin Pácha

Obraz bolševiků v legionářské paměti

The Image of Bolsheviks in Memory of Czechoslovak Legionaries

Praha 2015

Vedoucí práce: PhDr. Mgr. Ondřej Vojtěchovský, Ph.D.

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucímu mé práce PhDr. Mgr. Ondřeji Vojtěchovskému, Ph.D. za rady a připomínky, které mé práci věnoval. Také děkuji za podporu své rodině, Kryštofovi a panu Broukovi.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 5.8. 2015

Martin Pácha

Abstrakt:

Cílem této bakalářské práce je popsat proces vytváření obrazu a role bolševiků v paměti československých legionářů. Základní položenou otázkou je, jak se tento obraz vytvářel bezprostředně v době působení legií v Rusku a jak se změnil v následném období meziválečného Československa. První část práce tvoří analýza legionářského tisku vydávaného v Rusku, konkrétně *Československého denníku*. Druhá část je založena na analýze meziválečné legionářské literatury, především na textech autorů vyjadřujících se k událostem revolučního Ruska v obecnější rovině. Pomocí komparace pramenů práce ukazuje, že navrátilí se legionáři ve svých textech bolševickou problematiku silně zjednodušovali a bolševikům přiřadili pouze roli stereotypně pojímaného nepřítele.

Klíčová slova: československé legie, legionářská literatura, bolševici, obraz druhého

Abstract

The aim of this bachelor thesis was to describe the process of creation of the image and role of the Bolsheviks in the memory of Czechoslovak legionnaires. The main goal questioned was (i) how this image was generated immediately during the period of the legionnaires activities in Russia and (ii) how it has been changed after their return to Czechoslovakia. The first part of the analysis is based on legionnaires publications issued in Russia, namely the newspaper "*Československý denník*". The second part analyses the interwar legionnaires literature, mainly the texts of writers who commented on the Russian revolutionary events in general. Using the comparison of literary sources this work shows that returned legionnaires writers oversimplified Bolshevik theme in their texts and assigned them a stereotyped role of the enemy.

Key words: Czechoslovak Legion, Literature of Legionaries, Bolsheviks, Image of the other

Obsah

Úvod.....	6
Literatura a prameny.....	7
1. Legionáři v Rusku.....	8
1. 1 Faktografické ukotvení.....	8
1. 1. 1 Formování legií.....	8
1. 1. 2 Bolševici.....	11
1. 1. 3 Českoslovenští bolševici.....	12
1. 1. 4 Situace legionářského vojska.....	13
1. 1. 5 Československý denník.....	14
1. 2 Analýza periodika Československý denník.....	15
1. 2. 1 Pragmaticko-nacionalistická pozice.....	16
1. 2. 2 Slovanská pozice	19
1. 2. 3 Morální pozice	20
1. 2. 4 Shrnutí – vykreslení nepřítele.....	22
2. Legionáři v Československu.....	24
2. 1 Faktografické ukotvení.....	24
2. 1. 1 Návrat legionářů.....	24
2. 1. 2 Legionářské organizace.....	25
2. 1. 3 Role legionářů ve společnosti a jejich sebe prezentace.....	27
2. 1. 4 Legionářská literatura.....	28
2. 2 Analýza legionářské literatury.....	30
2. 2. 1 Oficiální pohled na události.....	30
2. 2. 2 Pragmaticko-nacionalistická pozice.....	32
2. 2. 3 Slovanská pozice.....	36
2. 2. 4 Morální pozice	37
2. 2. 5 Shrnutí – obraz nepřítele.....	39
3. Komparace	41
Závěr: Obraz a role bolševiků v legionářské paměti.....	43
Seznam použité literatury a pramenů	45

Úvod

Cílem této bakalářské práce je zachytit proces vytváření obrazu bolševiků v paměti československých legionářů. Základní položenou otázkou je, jak se tento obraz utvářel bezprostředně v době působení legií v revolučním Rusku a jak se změnil v následném období meziválečného Československa. Cílem je také vystihnout roli bolševiků v legionářském příběhu tak, jak ho podávali oni sami. K tématu práce mě přivedl dlouhodobý zájem o legionářskou problematiku a nedostatečný počet moderních studií, které se zabývají vztahy mezi legionáři a bolševiky z jiného, než z čistě faktografického hlediska.

Práce je rozdělena do tří celků: Legionáři v Rusku, Legionáři v Československu a Komparace. První část přibližuje působení legií v Rusku a analyzuje soudobý legionářský tisk, konkrétně *Československý denník*. Analýza je zpracována chronologicky se snahou zachytit formování obrazu bolševiků v procesu změny postoje legionářů.

Ve druhé části – Legionáři v Československu – je stručně nastíněno působení legionářů, jejich organizace a literatura v období První republiky. Následně je analyzován soubor vybrané legionářské literatury. Ten je řazen podle jednotlivých témat, která rezonovala napříč souborem z toho důvodu, že reflexe bolševiků byly v této době již zformovány a nijak se prakticky nevyvíjely.

Ve třetí části je pomocí komparace analyzovaných textů zachycena změna mezi bezprostředním utvářením obrazu bolševiků formujícího se v Rusku a obrazu vytvořeném v meziválečném Československu.

Pro zachycení obrazu bolševiků v legionářské paměti je analýza provedena skrze optiku tří legionářských pozic, které vyplynuly z prvotního prostudování pramenů a které jsem nazval pragmaticko-nacionalistická, slovanská a morální. Pragmaticko-nacionalistickou pozicí je myšlena snaha vykreslovat jednotlivé události týkající se bolševiků národní optikou. Slovanskou pozicí je míněno instinktivní odkazování legionářů na Rusy a Slovany v kontextu bolševiků. Poslední pozice – morální – odkazuje na legionářskou morální integritu a snahy vykreslit bolševiky a jejich vládu v obecně negativním světle. Jsem si vědom, že tyto kategorie nejsou nijak pevně dané a v práci byly použity hlavně pro přehlednost výkladu.

Literatura a prameny¹

Působení československých legionářů v Rusku je, co se týče faktografie, velice dobře zpracováno. V práci jsou využita hlavně díla Victora Miroslava Fice,² která po roce 2000 vyšla i v českém překladu. Další autoři, které je nutné zmínit s ohledem k tématu, jsou Robert Sak,³ Jiří Fidler⁴ a Jan Galandauer.⁵ V poslední době se tématem legionářské každodennosti zabýval Dalibor Vácha.⁶ Nepříliš častým tématem československých krasnoarmějců se ve své bakalářské práci věnoval Dalimil Křišťan.⁷ Z autorů zabývajících se fenoménem legionářství v Československu jsem vycházel hlavně z práce Jana Michla *Legionáři a Československo*⁸ a velikým přínosem k tématu byla studie Jana Rychlíka *Legie a legionáři v české a slovenské tradici a historiografii*.⁹

Z důvodu rozsáhlosti pramenné základny, která přesahuje možnosti zpracování v bakalářské práci, bylo nutné omezit její výběr. Jako pramen k první části jsem zvolil periodikum *Československý denník*, hlavně jeho první ročník. Ve druhé části jsem vycházel především z hlavního proudu legionářských autorů publikujících ve 20. letech v nakladatelstvích *Moravský legionář*, *Svaz národního osvobození* a *Památník odboje*.

---

1 Tato část je pouze přehledová, všechna literatura a prameny jsou uvedeny v poznámkovém aparátu a seznamu literatury.

2 Fic, Victor Miroslav. *Československé legie v Rusku a boj za vznik Československa 1914-1918*. 1. díl, Praha: Academia, 2006. ; Fic, Victor Miroslav. *Československé legie v Rusku a boj za vznik Československa 1914-1918*. 2. díl, Brno: Stilus, 2007.

3 Sak, Robert. *Anabáze*. Jinočany: H&H, 1996.

4 Fidler, Jiří. *Zborov 1917*. Brno: Jota, 2003.

5 Galandauer, Jan. *Československé legie a jejich komemorace*. in: Gebhart, Jan – Šedivý, Ivan. *Česká společnost za velkých válek 20. století*. Praha: Karolinum, 2003, s.293-312.

6 Vácha, Dalibor. *Bratrstvo*. Praha: Epoque, 2015.

7 Křišťan, Vlastimil: *Českoslovenští krasnoarmějci 1917-1920*. Praha: Univerzita Karlova, bc. práce, 2013.

8 Michl, Jan. *Legionáři a československo*. Naše vojsko, Praha 2009.

9 Rychlík, Jan. *Legie a legionáři v české a slovenské tradici a historiografii*. in: *Národopisná revue* 21 (48), č. 3, 2011, s. 170-180.

1. Legionáři v Rusku

1. 1 Faktografické ukotvení

Před samotnou analýzou legionářského tisku je nutné alespoň stručně popsat, jak se československá armáda v Rusku vyvíjela a s jakými situacemi se musela potýkat. V následujícím textu se zaměřím především na formování legií, na bolševiky, na československé bolševiky, na situaci legionářského vojska do počátku ozbrojeného konfliktu a na legionářské periodikum *Československý denník*.

1. 1. 1 Formování legií

Na přelomu druhého a třetího roku první světové války si československá zahraniční akce začala získávat mezinárodní pozornost. Dohodové mocnosti si uvědomily potenciální přínos československé snahy o nezávislost, která mohla sehrát úlohu při porážce Ústředních mocností. Československá národní rada v Paříži (dále jen „Národní rada“) v čele s T. G. Masarykem si zase uvědomovala svoji závislost na dohodových mocnostech, proto se snažila jasně deklarovat svoji příslušnost k jejich straně. K tomuto účelu se zdálo nejlepší vytvořit samostatnou československou armádu jako vojenský, politický a propagační nástroj. Tyto jednotky začaly vznikat ve Francii, Itálii a hlavně v Rusku.

Prvotní iniciativa k vytvoření československé armády v Rusku vzešla z okruhu početné české a slovenské emigrace. Počet Čechů, kteří před první světovou válkou žili mimo Rakousko-Uhersko byl asi 700 000, z toho v Rusku asi 85 000.¹⁰ Tito přistěhovalci žili především ve volyňské gubernii a v dalších politických a ekonomických centrech celé evropské části Ruska. Mnozí čeští emigranti se nevzdali své národní identity a už od roku 1906 vydávali v Kyjevě časopis *Russkij Čech* a od roku 1911 začal Věnceslav Švihovský vydávat časopis *Čechoslovan*¹¹, který se stal nejsilnějším pojítkem mezi Čechy a Slováky v Rusku. Dále také vznikala nejrůznější zájmová sdružení, např. Rusko-český spolek Mistra Jana Husa v Moskvě nebo vzdělávací spolek Jana Amose Komenského v Kyjevě.¹²

Hned na začátku války vznikl první osvobozovací program Čechů a Slováků, který spočíval v rozdělení Rakousko-Uherské monarchie na národní státy. České země a Slovensko měly tvořit jeden stát a federativně k němu měla patřit i Lužice. Dále se počítalo s tím, že státní zřízení bude monarchie a některý příslušník vládnoucího rodu Romanovců se chopí

10 Fidler, Jiří. *Zborov 1917*. Brno: Jota, 2003, s. 23-26.

11 K Věnceslavu Švihovskému viz Vaculík, Jaroslav. *Contribution of Editor Věnceslav Švihovský to the formation of the national consciousness of Russian Czechs*. In: *Czech-polish historical and pedagogical journal*. Brno: Faculty of Education of Masaryk University Brno, roč. 6, č. 1, 2014, s. 3-7.

12 Obecně k Čechům v Rusku viz Savický Ivan. *Osudová setkání*. Praha: Academia, 1999, s. 9-52.

vlády. Car se k této koncepci vyjádřil kladně, ale nebyl schopen jí poskytnout žádné záruky.¹³ Dále po vypuknutí konfliktu nastal problém pro ty emigranty, kteří neměli ruské občanství. Ti se stali občany nepřátelského státu a podléhali přísným nařízením o deportaci. Jako reakce na tuto situaci vznikl výbor pro ochranu těchto přistěhovalců, který okamžitě intervenoval u ruských úřadů. Těmito jednotlivými akcemi začal vznikat rozsáhlejší dialog mezi ruskými a československými představiteli, který se ještě prohloubil po sjednocení krajanských hnutí v zastřešující organizaci Ústředí československých spolků na Rusi.¹⁴

Na počátku války se mnoho Čechů a Slováků začalo hlásit přímo do ruské armády. V srpnu 1914 schválila carská vláda vytvoření dobrovolnických ozbrojených sil, které se staly základem československé armády, později nazývané československé legie. Koncem září v této jednotce, která se nazývala Česká družina, sloužilo 732 dobrovolníků a 220 ruských vojáků.¹⁵ Další nábor mužů hlavně z řad českých a slovenských válečných zajatců komplikoval požadavek ruského občanství ke vstupu do armády a také názorová nejednotnost českých představitelů. Tyto problémy vedly ke svolání druhého sjezdu Svazu československých spolků na Rusi do Kyjeva. Zde se vyměnil výkonný výbor svazu a byl přijat program, který požadoval osvobození Čechů a Slováků a vytvoření nového státu. Na sjezdu bylo uznáno vedoucí postavení T. G. Masaryka a Národní rady, které mělo zásadní význam pro podporu Masarykovy myšlenky vzniku armády jako účinného nástroje k dosažení samostatného státu.¹⁶

V březnu 1917 zasáhla Rusko Únorová revoluce a situace legionářů nebyla nejjednodušší. Jejich postavení jako samostatné československé armády bylo totiž stále nejisté. Masaryk sice v květnu po dlouhých politických dohadováních prosadil autoritu Národní rady¹⁷ a zřízení její odbočky v Rusku, ale únava z války a rozšiřující se pacifismus v ruské společnosti mohl mít pro legionáře neblahé následky. Masaryk se snažil před tímto vývojem varovat, ale jeho činnost se neseťkala s větším ohlasem. Jelikož se obával možných vnitrostátních konfliktů, vyslovil v Petrohradě názor, že Čechoslováci by se za žádných okolností neměli vměšovat do vnitřních ruských záležitostí.¹⁸ Jako ukázka komplikovaného

13 Fic, Victor Miroslav. *Československé legie v Rusku a boj za vznik Československa 1914-1918*. 1. díl, Praha: Academia, 2006, s. 29-31.

14 Po ustavujícím sjezdu v březnu roku 1915 se název změnil na Svaz československých spolků na Rusi.

15 Fidler, Jiří. *Zborov 1917*. Brno: Jota, 2003, s. 46.

16 Fic, Victor Miroslav. *Československé legie v Rusku a boj za vznik Československa 1914-1918*. 1. díl, Praha: Academia, 2006, s. 56-60.

17 Zde je nutné zmínit, že Masaryk dosáhl toho, že československé jednotky byly uznány jako armáda ve válečném stavu s Ústředními mocnostmi, ale hlavní velení měli stále Rusové. To se změnilo až po Říjnové revoluci, když armádní sbor byl podřízen pouze Národní radě. Situace se dořešila 22. ledna 1918, když Francie uznala Národní radu jako svého spojence ve válce.

18 Kudela, Josef. *Profesor Masaryk a československé vojsko na Rusi*. Praha: Památník odboje, 1923, s. 15-16.

postavení legionářů mohou posloužit slova tehdejšího ruského ministra války Alexandra Fjodoroviče Kerenského, který se na jejich adresu vyslovil následovně: „*Vždyť měli konstituci, měli možnost konečně vyhlásit revoluci ještě doma a svrhnout nenáviděnou vládu, ale jít na frontu, pak zradit svůj stát a vzdát se protivníkovi – odpusťte, pro takové nerytířské jednání nemám sympatií.*“¹⁹

Zásadní obrat v politice Prozatímní vlády zapříčinily až události spojené s tzv. Kerenského ofenzívou. Součástí tohoto útoku byla bitva u Zborova, kde se československým legionářům podařilo prolomit rakouské pozice a dostat se daleko za frontovou linii. Nicméně očekávané ruské posily nikdy nedorazily a po obranných bojích se legie musely opět stáhnout.²⁰ Jak je vidět z dějin první světové války, tato bitva ani celá ofenziva neměla vojensky žádné dalekosáhlé následky, ale propagačně byla pro legionáře velice důležitá. Toto vítězství vyjádřil trochu pateticky Rudolf Medek ve své básni *Zborov*²¹ takto:

„Hřmí děla – a nevládná lidská země

viděla zázrak. Boj ztichl!

Na poli, kde zlatá žatva zraje,

ohnivé vlčí máky

kvetou do krvava.

Boj ztichl a naši zvítězili.“²²

Legionářům se podařilo zapůsobit na ruské vedení natolik, že i Kerenskij změnil názor a vydal rozkaz, kterým obnovil povolení k náboru do legií. Do konce roku 1917, během čtyř náborových kampaní v zajateckých táborech, vstoupilo do československé armády v Rusku 38 477 mužů, dále během náboru na Sibiři v létě 1918 dalších 15 000 zajatců a následně ještě 1000 mužů působících v srbských oddílech. Celkem se jednalo o 54 477 vojáků. Několika tisícům mužů se vstup do armády nepodařil, což znamená, že na výzvu ke vstupu do legií reagoval přibližně každý druhý Slovák či Čech z ruských zajateckých táborů. Ve finální podobě se armádní sbor skládal ze dvou divizí, které obě měly čtyři sčelecké pluky a jeden dělostřelecký prapor.²³

Po úspěšném náboru se opět objevil názor, který už prosazoval Štefánik s Masarykem, že je nutné legionářský sbor nebo alespoň jeho část přemístit do Francie. Celkem se uskutečnily

19 Fic, Victor Miroslav. *Československé legie v Rusku a boj za vznik Československa 1914-1918*. 1. díl, Praha: Academia, 2006, s. 98.

20 Fidler, Jiří. *Zborov 1917*. Brno: Jota, 2003, s. 59-66.

21 První vydání básně se uskutečnilo v Čeljabinsku v roce 1918 v počtu 50 000 výtisků.

22 Medek, Rudolf. *Zborov*. Čeljabinsk: Odbočka Československé Národní rady, 1918.

23 Fic, Victor Miroslav. *Československé legie v Rusku a boj za vznik Československa 1914-1918*. 1. díl, Praha: Academia, 2006, s. 104-105.

pouze čtyři transporty, zbytek jednotek se začal sice přemísťovat již na podzim roku 1917, ale Francie se snažila obnovit upadající odpor na východní frontě, tudíž armádní sbor byl pro ni potřebnější v Rusku.²⁴

1. 1. 2 Bolševici

Českoslovenští legionáři začali častěji přicházet do konfrontace s bolševiky až po Říjnové revoluci v listopadu 1917. Jak se vyvíjely mezi nimi vztahy, bude podrobněji pojednáno až na pozadí analýzy *Československého denníku*. Na tomto místě je ovšem nutné zmínit alespoň základní skutečnosti.

V únoru 1918 zahájily Ústřední mocnosti, v odpovědi na Trockého zdržování podpisu mírové smlouvy a jeho heslo „ani válka, ani mír“, ofenzivu na ruské frontě. Obrana, kterou již vedli bolševici, se zhroutila a Národní rada vydala rozkaz, aby se armádní sbor stáhl z Ukrajiny. Svoje ústředí chtěla přemístit z Kyjeva do Pirjatiny. Během obranných bojů se legie vyznamenaly na straně bolševiků v bitvě u Bachmače.²⁵

Vzniklé situace se pokusili využít levicoví radikálové, pozdější českoslovenští bolševici (viz níže). S klasickou revoluční argumentací o buržoazním vedení Národní rady se jí pokusili zdiskreditovat a zmocnit se vedení vojska. Nechtěli aby legie ustoupily, ale dál bránily Ukrajinu na straně bolševiků. Nicméně jejich plán úplně ztroskotal. Vojsko již v této době bylo na ústupu a radikálové ho už nemohli zastavit.²⁶ Jak je vidět z tohoto incidentu, vztahy s bolševiky do jisté míry komplikovali hlavně českoslovenští radikálové, ale zásadní obrat nazírání na bolševiky přišel až s uzavřením brestlitevského míru.

Po zhroucení východní fronty se situace legionářů stala ještě více složitější. Ukrajina za podpory Ústředních mocností vyhlásila samostatnost, tudíž československé vojsko bylo poslední velkou spojeneckou jednotkou v této oblasti. Relativní samostatnost Ukrajiny netrvala příliš dlouho, jelikož bolševická vláda jí vyhlásila válku a po nevyslyšených žádostech o pomoc legionářů byl Kyjev dobyt na začátku února 1918.²⁷

Angličané a Francouzi přišli s několika plány na obnovení bojů, ale všechny byly odsouzeny k nezdaru, hlavně z důvodu pacifistických tendencí obyvatel. V nastalém chaosu v Rusku, kde postupně začínala občanská válka, se zdálo nereálné obnovit východní frontu a

---

24 Fic, Victor Miroslav. *Československé legie v Rusku a boj za vznik Československa 1914-1918*. 1. díl, Praha: Academia, 2006, s. 106-114.

25 Kalvoda, Josef. *Role Československa v sovětské strategii*. Kladno: Dílo, 1999. s. 22-23.

26 Fic, Victor Miroslav. *Československé legie v Rusku a boj za vznik Československa 1914-1918*. 1. díl, Praha: Academia, 2006, s. 177-182.

27 Fic, Victor Miroslav. *Československé legie v Rusku a boj za vznik Československa 1914-1918*. 1. díl, Praha: Academia, 2006, s. 212-219.

armádní sbor se proto rozhodl vydat na cestu na západní frontu do Francie.

1. 1. 3 Českoslovenští bolševici

Podstatný vliv na formování vztahu legionářů k bolševikům měli českoslovenští radikálové. Po Únorové revoluci se objevila zásadní otázka, zda-li by se měli legionáři formovat do politických stran. Je nutné si uvědomit, že československé legie byly dobrovolnická armáda a bylo by obtížné přesně určit jejich sociální složení. Jisté je, že se v legiích potkávaly všechny vrstvy obyvatel z různých částí politického spektra, a proto zastávali rozdílné názory a politické ideologie. Nicméně většina z nich nebyla členy socialistických stran.²⁸

S organizováním levicových radikálů souvisí i vznik Československé sociální demokracie v Kyjevě v létě 1917, který vyvolal na půdě Národní rady bouřlivou diskusi a následně se k němu v časopise *Čechoslovák* vyjádřil i Masaryk.²⁹ Ten se důrazně postavil proti jejímu vzniku argumentem, že zakládání politických stran v exilu je bezúčelné a zdůraznil nutnost společného postupu v zájmu budoucího československého státu. Stranu byl ochoten uznat pouze za předpokladu, že její úkol by nebyl politický, ale pouze společenský, vzdělávací a hospodářský. Nicméně kyjevská sociálně-demokratická organizace existovat nepřestala a dokonce se na počátku své existence snažila zapojit do oficiálních struktur Odbočky československé národní rady v Rusku (OČSNR).

V prvním čísle stranického časopisu *Svoboda*³⁰ prosazovala kyjevská organizace cíle získávání proletářů z řad zajatců do legií, dodržování demokratických principů a zajištění pozic pro socialistickou revoluci v budoucí Československé republice. Hlásila se také k odkazu ruské Únorové revoluce, tudíž je nutné říci, že tato strana ještě v této době nebyla bolševická.³¹ Sociální demokracie v Kyjevě se pokoušela získat příznivce v řadách legionářů, ale jak se ukázalo později, značná část socialistů přítomných v legiích stála za Masarykem a na vzniku politické strany odmítla participovat. V reakci na tyto snahy vydala Národní rada důrazné prohlášení proti zakládání stran a zakázala v legiích šíření časopisu *Svoboda*.³² Odbočku přestala kyjevská skupina úplně podporovat až po dobytí Kyjeva bolševiky. Československá sociální demokracie přijala rezoluci, ve které se přihlásila k bolševickému

28 Fic, Victor Miroslav. *Československé legie v Rusku a boj za vznik Československa 1914-1918*. 1. díl, Praha: Academia, 2006, s. 148.

29 *Čechoslovák*: Petrohrad: Československá národní rada, 1917, roč. 3, č. 101, s.1-2.

30 V listopadu 1917 bylo rozšiřování *Svobody* v legiích zakázáno.

31 Kříšťan, Vlastimil. *Českoslovenští krasnoarmějci 1917-1920*. Praha: Univerzita Karlova, bc. práce, 2013, s. 17.

32 Fic, Victor Miroslav. *Československé legie v Rusku a boj za vznik Československa 1914-1918*. 1. díl, Praha: Academia, 2006, s. 158-160.

programu a na začátku roku 1918 začala kampaň za vznik Československé Rudé armády.³³

Druhá skupina československé sociální demokracie vznikla za války v Petrohradě, ale do prosince 1917 se nijak výrazně neprojevila. V únoru 1918 začala skupina vydávat svoje vlastní noviny *Pochodeň*. Na stránkách tohoto periodika se stavěla proti vzniku národních armád a za socialistickou revoluci. Činnost těchto radikálů skončila potom, co jejich ústředí přesídlilo do Moskvy, která se stala novým hlavním městem bolševiků. Zbylé stranické organizace v Petrohradě pak byly řízeny přímo z Moskvy.³⁴

Další organizace sociální demokracie vznikly v Moskvě a v Omsku. V Moskvě vycházel časopis *Průkopník*, kam například přispíval i Jaroslav Hašek, ale mezi Čechy a Slováky nenašly tyto organizace větší ohlas.³⁵

Tyto skupiny se po své radikalizaci pokoušely agitovat v zajateckých táborech a v armádním sboru. I když jejich úspěšnost nebyla příliš vysoká, z pohledu legionářů jistý význam mít mohla. Celkový počet přeběhlíků z řad legionářů, kteří přešli do kyjevské Rudé gardy, byl asi 350 mužů.³⁶

1. 1. 4 Situace legionářského vojska

Po uzavření míru se vojenská moc Ruska úplně zhroutila a celá carská armáda se rozpadla. V tuto chvíli armádní sbor prosazoval co nejrychlejší odjezd na západní frontu, kde by mohl pokračovat v boji proti Ústředním mocnostem. Ze začátku se tento plán vyvíjel slibně a Lenin dal legiím povolení k odjezdu do Vladivostoku a následně do Francie. Dokonce se zasazoval o to, aby se odjezd uskutečnil v co nejkratším čase, protože ozbrojená moc legií pro bolševiky představovala potencionální hrozbu.

Příznivá situace se změnila, když se o legionáře začal zajímat Lev Davidovič Trockij. Pokoušel se získat pomoc západních spojenců k vybudování Rudé armády. Argumentoval přitom tím, že znovu otevře frontu. Trockij měl vizi vybudování mohutné armády a československé legie by pro ni tvořily slušný základ. Na tuto myšlenku ho přivedli právě českoslovenští bolševici, kteří tvrdili, že legionářské vojsko je ze země „vlečeno proti své vůli“ a že celá socialisticky orientovaná část mužstva v počtu asi 15 000 mužů, je ochotna

---

33 Fic, Victor Miroslav. *Československé legie v Rusku a boj za vznik Československa 1914-1918*. 1. díl, Praha: Academia, 2006, s. 130-131.

34 Fic, Victor Miroslav. *Československé legie v Rusku a boj za vznik Československa 1914-1918*. 1. díl, Praha: Academia, 2006, s. 137-141.

35 Křišťan, Vlastimil. *Českoslovenští krasnoarmějci 1917-1920*. Praha: Univerzita Karlova, bc. práce, 2013, s. 21.

36 Křišťan, Vlastimil. *Českoslovenští krasnoarmějci 1917-1920*. Praha: Univerzita Karlova, bc. práce, 2013, s. 24.

legie opustit.³⁷

Vyjednat dohodu s Národní radou se Trockému samozřejmě nepodařilo, tudíž zanechal vlaky s legionáři východně od Penzy a požadoval jejich úplně odzbrojení, což legie odmítly. Vyjednávání tak uvázla na mrtvém bodě, protože legionáři se odvolávali na povolení, které jim dal Lenin s tím, že své odzbrojení provedou až ve Vladivostoku. Naopak Trockij hrál o čas, aby pomohl československým bolševikům v agitaci k dezerci z československé armády.³⁸

Nespokojenost armádního sboru s nastalou situací a politikou ústupků se pomalu začala obracet i vůči Národní radě. Její nový plán se zakládal na tom, že část vojska nebude pokračovat do Vladivostoku, nýbrž do Archangelsku. Toto předpokládané rozdělení se pro vojsko stalo onou příslovečnou poslední kapkou a legionáři otevřeně odmítli uposlechnout.³⁹ Většina vojáků se opodstatněně domnívala, že věřit dalším slibům bolševiků je naivní a prosazovala použití síly. Rozbuškou se stal tzv. čeljabinský incident, po kterém legionáři definitivně zavrhlí plány Národní rady a rozhodli se prosadit pokračování cesty do Vladivostoku i za použití síly. Tímto momentem bylo v zásadě rozhodnuto o zahájení ozbrojeného konfliktu s bolševiky.

1. 1. 5 Československý denník

Během války v Rusku vycházela celá řada českých tiskovin. Nejčtenější byly *Čechoslovan* vycházející v Kyjevě a *Čechoslovák* v Petrohradu.⁴⁰ Tyto časopisy se postupně staly orgány Odbočky československé rady na Rusi. Po zvětšení československé armády bylo nicméně nutné založit novou tiskovinu – deník, který by mohl lépe informovat legionáře. V Kyjevě byl tedy pod vedením Bohdana Pavlů založen *Československý denník* jako orgán OČSNR a Správy svazu čsl. Spolků na Rusi. Z důvodu přesouvání vojska se stále měnilo místo vydávání a nakonec byl deník vydáván ve vlaku. První číslo vyšlo v Kyjevě 14. ledna 1918 a poslední ve Vladivostoku 18. června 1920 a celkem bylo vydáno přes 3,5 milionu výtisků.⁴¹ Tiskárna deníku spadala pod pravomoc Propagačního odboru OČSNR, později pod Informačně osvětový odbor čsl. vojska na Rusi. Periodikum vycházelo skoro denně, mělo

---

37 Fic, Victor Miroslav. *Československé legie v Rusku a boj za vznik Československa 1914-1918*. 2. díl, Brno: Stilus, 2007, s. 102.

38 Fic, Victor Miroslav. *Československé legie v Rusku a boj za vznik Československa 1914-1918*. 2. díl, Brno: Stilus, 2007, s. 30-36.

39 Fic, Victor Miroslav. *Československé legie v Rusku a boj za vznik Československa 1914-1918*. 2. díl, Brno: Stilus, 2007, s. 245-253.

40 Boháčková, Ilona. *Tak jsme žili, bojovali a umírali. Legionářův svět v zrcadle tisku Čechů a Slováků v Rusku v letech 1914-1920*. Praha: Univerzita Karlova, bc. práce, 2011, s. 21.

41 viz Dostál, Emil. *Pochodová tiskárna informačně-osvětového odboru na Rusi*. Praha: Typografie, 1924.

čtyři stránky a velká část článků a zpráv nebyla signována. Vedení deníku po Bohdanovi Pavlů převzal Josef Kudela a mimo jiné tam působili lidé jako František Langer, František Richter, Vojtěch Holeček a Rudolf Medek.⁴²

Pro zachycení procesu vývoje obrazu bolševiků u legionářů v Rusku jsem ze soudobého legionářského tisku vybral právě *Československý denník*. Ten byl mezi legionáři nejrozšířenější a vycházel nejčastěji, tudíž na jeho příkladě lze nejpodrobněji sledovat, jak se vyvíjel postoj legionářů k bolševikům. Jádrem analýzy tvoří hlavně 1. ročník, tedy rok 1918, protože vývoj situace v Rusku (Říjnová revoluce a počátky ozbrojeného konfliktu) představoval nejvíce dynamickou dobu vztahů mezi legionáři a bolševiky.

1. 2 Analýza periodika *Československý denník*

Obraz bolševiků se z vyhrocováním sporů zhoršoval, nicméně způsob stylu argumentace a pozice legionářů měly svá specifika, která se pokusím nastínit v následující analýze. V kritikách bolševiků se zaměřím hlavně na tři legionářské pozice, které vyplynuly z analýzy a které jsem nazval – pragmaticko-nacionalistickou, slovanskou a morální. V závěru této části se budu věnovat otázce, jak legionáři na stránkách *Československého denníku* vykreslili bolševiky jako nepřátele. Jinými slovy, jakým způsobem periodikum reflektovalo zastavení bojů proti Centrálním mocnostem a zahájení bojů proti bolševikům.

Nejdříve je třeba upozornit na fakt, že žádná tiskovina nemusela vyjadřovat pozice a názory osob, pro které je určena. To by v extrémním případě znamenalo, že to, co psali autoři novin, nemuselo vůbec korelovat s názory jejich hlavních čtenářů, tedy vojska. Ovšem na druhou stranu, vztah mezi autorem a čtenářem se vytváří oboustranně. V případě legionářů to platilo ještě více, protože i přes častou názorovou nejednotnost tvořili v zásadě homogenní skupinu, kde autoři byli i jedni z aktérů událostí. Sdíleli stejnou zkušenost a byli ovlivňováni stejným prostředím a situacemi jako jejich čtenáři. To znamená, že do jisté míry mohli reflektovat, ale i spoluvytvářet názory a postoje legionářského vojska. Nicméně do tohoto celkem „idylického“, vzájemně se ovlivňujícího vztahu autor – čtenář vstupují minimálně dva další faktory, což jsou propaganda a jistá obezřetnost v psaní. *Československý denník*, jako oficiální orgán odbočky Československé rady na Rusi, měl samozřejmě i propagační funkci a i přes pověstnou demokratičnost mužstva existoval oficiální rámec popisu

---

42 Vaněk, Otakar – Holeček, Vojta – Medek, Rudolf (ed.). *Za svobodu : Obrázková kronika československého revolučního hnutí na Rusi 1914-1920. [Díl III. Kniha druhá. Anabase 1918-1920].* Praha: Památník odboje, 1924, s. 672.

jednotlivých událostí. Druhý prvek, který by se dal nazvat obezřetností, byla nutnost psát o tématech se zřetelem na to, že čtenáři *Československého denníku* nebyli jen českoslovenští legionáři, ale i třeba českoslovenští bolševici. Nicméně všichni čtenáři se o této „zdrženlivosti“ mohli dočíst přímo v samotném periodiku.⁴³

1. 2. 1 Pragmaticko-nacionalistická pozice

V této části se budu věnovat rozboru legionářské argumentace založené na pragmaticko-nacionalistické pozici. Tato tendence dostala na stránkách *Československého denníku* největší prostor z toho důvodu, že hlavní náplní legionářského vojska bylo bojovat za samostatný stát proti Ústředním mocnostem, tudíž se národní hledisko promítlo ve většině analyzovaných textů.

I přesto, že některé bolševické ideje mohly mít blízko socialistickému přesvědčení jednotlivých vojáků,⁴⁴ *Československý denník* se k bolševikům vyjadřoval velice kriticky. Hned na začátku ročníku 1918 vyšla ostrá kritika bolševismu. Jednalo se o cílenou argumentaci proti pacifistickým tendencím, které se rozšiřovaly v Rusku a pravděpodobně o vymezení proti radikalizující se Československé sociální demokracii v Kyjevě (viz předchozí část). Autor zakončil svůj text zvoláním: „*My čeští sociální demokraté bolševiky nejsme a nebudeme. My nebudeme nikdy v dobách nebezpečí vrážeti národu dýku v hrud*“⁴⁵ Tato citace z pera nepodepsaného socialisty z řad legionářů ukazuje jednu z nejsilnějších tendencí v kritikách bolševiků – nacionalismus, který se často ostře projevoval i v textech autorů, kteří se hlásili k levici.

Naprostá většina legionářů byla nějakým způsobem ovlivněna Masarykovým „národním bojem“ za osvobození českého a slovenského národa, tudíž nemohli s bolševickou rétorikou o oboustranně imperialistické válce plně souznít. Skoro ve všech textech, které reflektovaly bolševiky, se alespoň mezi řádky objevila argumentace se silným nacionálním zabarvením. Formativní charakter pro pragmaticko-nacionální pozici mohl mít i otištěný Masarykův projev, ve kterém prosazoval přísnou neutralitu ve vnitřních záležitostech Ruska a co se týče bolševiků, legie je měly podporovat tak dlouho, dokud budou nápomocni jejich „národní věci.“⁴⁶

Drobný posun v kritice, blížící se pragmatické pozici, se uskutečnil při událostech

43 *Československý denník*. Penza: Československá národní rada, 1918, roč. 1. č. 253, s. 1

44 Vácha, Dalibor. *Zklamané naděje. M. Štefánik a F. V. Krejčí v krizi československého vojska na Rusi (1918-1919)*, in: Prokš, Petr a kol. *České země a moderní dějiny Evropy*, Praha: Historický ústav AVČR, 2010, str. 107.

45 *Československý denník*: Kyjev: Československá národní rada, 1918, roč. 1, č. 1, s. 1.

46 *Československý denník*: Kyjev: Československá národní rada, 1918, roč. 1, č. 24, s. 1-2.

souvisejících s bitvou u Bachmače, kde legionáři nabyli dojmu, že bolševici jsou ochotni uznat autonomii Ukrajiny a hlavně pokračovat v boji proti Ústředním mocnostem.⁴⁷ Na stránkách *Československého denníku* se v této souvislosti objevily pokusy o pochopení situace v Rusku a hlavně snaha učit se a nechat se inspirovat bolševiky z čistě „objektivních“ pozic. V jednom textu tohoto rázu autor popsal Leninova východiska, obtíže s diktaturou proletariátu a ideu o rozšíření revoluce do západní Evropy. To v zásadě nijak autor nehodnotil, ale oceňoval fakt, že může Ukrajinu brát jako sociální laboratoř a vše pozorovat na vlastní oči: „*Pokus o uskutečnění společenského převratu budeme moci prodělat na Ukrajině ve všech podrobnostech a učit se, co z toho budeme potřebovat doma.*“⁴⁸

V této době je možné nicméně sledovat, že i levicově orientované texty některých legionářů jsou stále podřízeny národním cílům: „*Jistě nebylo by důstojné našeho národa, kdyby snad ve svobodném československém státě, [...] mělo i nadále trvat vykořisťování pracujícího lidu kapitalisty, průmyslníky a velkostatkáři.*“⁴⁹ Autor v zásadě souhlasil s některými revolučními cíli bolševiků, ale národní hledisko pro něj bylo určující. Nejdříve bylo nutné vybudovat samostatný stát a až potom přemýšlet o sociální revoluci. Nedá se ovšem říci, že by toto radikální hledisko vyjadřovalo názor většiny legionářů, například František Richter⁵⁰ se ostře vymezil proti jakékoliv možnosti revoluce a diktatury proletariátu na západě.⁵¹ Z tohoto příkladu je patrné, že i mezi mužstvem existovala názorová rozdílnost, která odrážela politické postoje legionářů. Avšak jejich drtivá většina, jak také vyplynulo z analýzy, se shodovala na nutnosti nejdříve vytvořit samostatný československý stát.

Ráz textů se začal měnit až po uzavření brestlitevského míru 3. března 1918. Legionáři byli roztrpčeni, že bolševici vystoupili z války a oni nemůžou pokračovat ve válce na východní frontě. Tento fakt se v *Československém denníku* nemohl projevit okamžitě, protože bylo nutné zachovávat „zdrženlivost“ a domluvit se s bolševiky na odjezdu na západní frontu. Legionáři nicméně museli nějak reagovat na zdržování vlaků a rozšiřující se bolševickou agitaci ke vstupu do Rudé armády. *Československý denník* se potencionálním zájemcům o odchod z legií snažil situaci vyložit takto: český a slovenský socialista musí vstoupit k legiím, aby vyhověl původnímu poslání Rudé gardy, tudíž dále musí bojovat proti rakouskému a německému imperialismu, za revoluci ruskou, československou a za

---

47 *Československý denník*: Kyjev: Československá národní rada, 1918, roč. 1, č. 15, s. 2.

48 *Československý denník*: Kyjev: Československá národní rada, 1918, roč. 1, č. 18, s. 1.

49 *Československý denník*: Kyjev: Československá národní rada, 1918, roč. 1, č. 19, s. 1.

50 Richter, František (1889-1944), sociální demokrat, pracoval v redakci *Čechoslováka* a *Československého denníku*

51 *Československý denník*: Kyjev: Československá národní rada, 1918, roč. 1, č. 35, s. 3-4.

osvobození všeho lidstva.⁵²

Když autoři chtěli reagovat ostřeji, většinou se obraceli pouze proti československým bolševikům, nikoliv proti bolševikům obecně: „*Směr agitace Průkopníka je většinou našich dobrovolníků jasný a známý. Využívají vynucených zastávek našeho vojska k tomu, aby sváděli jednotlivce i celé roty k deserci. Je-li mezi námi plevel, snad ani neuškodí, když ji větry odnesou. Ale dávejme dobře pozor odkud vítr vane.*“⁵³ Legionáři tak činili ze dvou důvodů. Jednak proto, že byl *Československý denník* čten i mezi bolševiky, a za druhé existovala velká nenávisť proti všem Čechům a Slovákům, kteří z pohledu legií zrazovali „národní boj“. Jako příklad ostřejší interakce mezi Čechy uvedu reakci Rudolfa Medka na text Jaroslava Haška, který opustil legie, přidal se k bolševikům a novinářsky se silně angažoval v *Průkopníku*.⁵⁴ Zde vydal text, kterým se ostře vymezoval proti odjezdu legionářů do Francie a vzbudil nevoli Medka, který na něj reagoval v *Československém denníku* takto: „*Tvoje rolničky šaškovy našly smutný předmět o této vojně, je to Tvůj nejhnusnější vtíp, jenž se nazývá škoditi našemu hnutí a dělati mu uvnitř i navenek ostudu. Víím, že se začervenáš posledními zbytky studu, až budeš čísti tyto řádky, poněvadž jsi sentimentální právě tak, jako bývají staré prostitutky a poněvadž víš, že jsem Tě několikrát varoval před lží a ničemností – ale Ty se nepolepíš. Odvoláš, pravda, odvoláš najisto, budeš dělat nějaký čas pokání, ale potom budeš dělat další svojí profesionální práci: ostudu.*“⁵⁵ Z tohoto citátu lze vyčíst nejen pocit morální nadřazenosti legionářů, ale i do jaké míry fungovalo potýkání mezi legionáři a bolševiky, potažmo českými bolševiky. Bolševici běžně znali legionářská periodika a stejně tak legionáři četli bolševický tisk, který byl běžně rozšiřován v legiích z agitačních důvodů a *Československý denník* na něj musel nějak reagovat.⁵⁶

Objevující se tendence vyhnout se kritice bolševiků ještě zesílila s dalšími jednáními ohledně odjezdu z Ruska.⁵⁷ *Československý denník* je v této době částečně psán právě i pro bolševiky, aby rozptýlil jejich podezření o nepřátelství legií. Na stránkách periodika se lze dočíst o trvající nedůvěře ze strany sovětské vlády a stále opakování o přísné neutralitě armádního sboru.⁵⁸ Projevovaly se také větší snahy rozlišit československé bolševiky od ostatních bolševiků, protože ti pravděpodobně nejvíce podkopávali postavení

52 *Československý denník*: Pirjatín: Československá národní rada, 1918, roč. 1, č. 44, s.

53 *Československý denník*: Pirjatín: Československá národní rada, 1918, roč. 1, č. 44, s. 1.

54 Vzpomínky na jeho působení v Rusku daly základ jeho povídce *Velitelem města Bugulmy*.

55 *Československý denník*: Penza: Československá národní rada, 1918, roč. 1, č. 44, s. 2.

56 *Československý denník*: Penza: Československá národní rada, 1918, roč. 1, č. 46, s. 2-3.

57 viz: Fic, Victor Miroslav. *Československé legie v Rusku a boj za vznik Československa 1914-1918*. 2. díl, Brno: Stilus, 2007, s. 21-101.

58 *Československý denník*: Omsk: Československá národní rada, 1918, roč. 1, č. 62, s. 1.

československých legií a namlouvali bolševickým představitelům, že je možné získat podstatnou část legionářského vojska do nově vznikající Rudé armády.

Situace se radikálně změnila až s vypuknutím ozbrojeného konfliktu mezi legionáři a bolševiky. Armádní sbor vzal bez ohledu na Odbočku situaci pevně do svých rukou a rozhodl se, že bude pokračovat v cestě za použití síly. *Československý denník* přestal skoro úplně rozlišovat mezi československými sympatizanty bolševiků a bolševiky samotnými, protože to už nemělo smysl. V pozdějších reflexích bolševiků explicitnost národního hlediska na čas ustoupila do pozadí a začaly se silněji projevovat i jiné tendence.

1. 2. 2 Slovanská pozice

České slovanství a jeho nejvýznamnější složka rusofilství, je samozřejmě staršího data, než legionářská problematika. Nicméně představy o slovanské vzájemnosti a hlavně rusofilské pozice dostaly nový impuls s vypuknutím 1. světové války, a to hlavně v okruhu Čechů a Slováků usazených v Rusku. Ti získali nadšenou podporu v osobě Josefa Düricha, poslance říšské rady, který přijel do Ruska v červenci 1916 a prosazoval ideu samostatného Československa v čele s některým Romanovcem a neúspěšně se pokoušel zdiskreditovat Masarykovo vůdčí postavení. Masarykův rezervovanější postoj k Rusku změnila až Únorová revoluce, která mu umožnila větší míru identifikace s ruským státem. Ovšem postupný pokles ruské vojenské moci a rozšiřující se pacifismus zapříčinil úpadek rusofilství mezi Čechy a Slováky. Tedy na politické úrovni rusofilství ztroskotalo, ale mezi vojskem obecnější ideje slovanství představovaly nezanedbatelný faktor.⁵⁹

V kontextu sledovaného období *Československého denníku* se slovanská pozice v reflexích bolševiků objevuje do vypuknutí ozbrojeného konfliktu s bolševiky jen zřídka. Výjimku tvoří zprávy, které se snaží sympatizovat s ruským lidem, ale dodávají, že boj legionářů je jinde.⁶⁰

Prvky rusofilství se začaly objevovat právě až po ozbrojeném vystoupení legií a se vznikem odboje na Sibiři. Legionáři začali spolupracovat s místními orgány a v *Československém denníku* vyšlo prohlášení zmocněnce Zatímní Sibiřské vlády Juvenala Kudravceva, které se vyznačovalo mnohem ostřejší rétorikou, než jakou do té doby používali legionáři: „*Se spasením a obnovou Ruska bude obnoveno i Slovanstvo a zhyne pangermanism.*“⁶¹ Jak je vidět, v tomto textu autor sice prosazuje ideu slovanské

59 Podrobněji k otázce rusofilství v legiích např. Brummer, Alexandr. *Slovanství a slovanská tradice v meziválečném Československu 1918-1938*, Brno: Masarykova univerzita, disertační práce, 2012, s. 184-197.

60 *Československý denník*: Penza: Československá národní rada, 1918, roč. 1, č. 53, s. 1.

61 *Československý denník*: Petropavlovsk: Československá národní rada, 1918, roč. 1, č. 90, s. 1.

vzájemnosti, ale hlavně hraje na nacionální strunu armádního sboru, která se vyznačuje nenávisí k Centrálním mocnostem.

Jediný podstatný posun v této době vzepětí odboje proti bolševikům je změna postoje k „ruskému lidu“. Legionáři začali bojovat a hledat spojence a od přísné neutrality se dostali k: „*Bylo souzeno, aby to bylo československé revoluční vojsko, které by pomáhalo uskutečnit horkou touhu ruského národa po novém šťastnějším životě.*“⁶² Bolševici byli tedy vykreslováni jako utlačovatelé ruského národa a legionáři až na výjimky nikdy neidentifikovali Rusy s bolševiky.

Krátká doba vzestupu slovanství související s odbojem na Sibíři neměla dlouhého trvání a odklon od této pozice, jak uvedl historik Dalibor Vácha, nastal v důsledku celkového fyzického a psychického rozpoložení vojska. Voják je schopen vydržet maximálně 100-150 dnů frontové zátěže a boje proti bolševikům začaly na jaře 1918 a na podzim roku 1918 je to právě těch 150 dnů, kdy legionáři byli na hranici vyčerpání.⁶³ Vácha došel k tomu, že rusofilství postupně přestalo hrát jakoukoliv roli v životě legionářů v Rusku a jediné pocity, které mohlo vzbudit byly vztek, lítost a v konečném důsledku lhostejnost k osudu ruské země.⁶⁴ Co se týče kritik bolševiků, tak *Československý denník* ojedinele zašel oproti Váchovi ještě o krok dále a v textu *K psychologii bolševismu* autor zaútočil přímo na ruský národ a ptal se, jak je možné, že bolševismus zapustil v Rusku tak hluboké kořeny. Došel k tomu, že situace v Rusku není nějaký německý komplot (viz níže), ale že bolševismus je ruský národní rys. Tento text přesně vyjadřuje znechucení legionářů nad Rusy a nad realitou jejich země: „[...] *Lenin osvobozuje celý svět a ruské věznice jsou přeplněny a pravidelnými popravami se v nich dělá místo pro nové oběti, bolševismus chce být posledním slovem revoluce a lidská důstojnost a práva člověka nikdy nebyla zpuštěněji zdeptána [...] To je ten rozdíl mezi ruským chtěním a konáním, to jsou ty osudné rozpory ruské duše, na nichž tak pevně tkví bolševismus.*“⁶⁵

1. 2. 3 Morální pozice

Kritika v *Československém denníku* založená na morálním přesvědčení o zhýralosti bolševického režimu se začala objevovat s rostoucím napětím, které souviselo s jednáními o

62 *Československý denník*: Čeljabinsk: Československá národní rada, 1918, roč. 1, č. 96, s. 1.

63 Vácha, Dalibor. *Zklamané naděje. M. Štefánik a F. V. Krejčí v krizi československého vojska na Rusi (1918-1919)*, in: Prokš, Petr a kol. *České země a moderní dějiny Evropy*, Praha: Historický ústav AVČR, 2010, str. 107.

64 Vácha, Dalibor. *Zklamané naděje. M. Štefánik a F. V. Krejčí v krizi československého vojska na Rusi (1918-1919)*, in: Prokš, Petr a kol. *České země a moderní dějiny Evropy*, Praha: Historický ústav AVČR, 2010, str. 107-108.

65 *Československý denník*: Jekatěrinburg: Československá národní rada, 1918, roč. 1, č. 190, s. 1-2.

odjezdu legionářů z Ruska. Před samotným zahájením konfliktu byly zmínky o tom, že bolševici vládou terorem a nedodrží své sliby, spíše ojedinělé.⁶⁶ To byl důsledek opatrného jednání legionářů a jejich snahy si bolševiky vojensky nezneprátelit.

Změna nastala až po vypuknutí občanské války, kdy v *Československém denníku* začali být bolševici vykreslováni jako utlačovatelé ruského národa. Legionáři přímo netvrdili, že vojensky vystoupili na obranu ruského lidu, ale s faktem, že část Ruska proti bolševikům povstala, noviny samozřejmě pracovaly: „*Proces ozdravení v širokých vrstvách ruského národa započal, [...] Všude obyvatelstvo, dělníci a sedláci sami povstávají proti teroru sovětů a zřizují svá lidová zastupitelství a vlády.*“⁶⁷ Dalo by se říci, že legionáři byli v periodiku prezentováni tak, že dali podnět k obrození Ruska a tím zmařili plány Němců, které nijak blíže nekonkretizovali.⁶⁸

Kritické texty se nesly v duchu jednoduchých odsouzení a upozorňování na morální rozklad nepřátelského vojska.⁶⁹ Pokusy o napadení bolševiků v teoretičtější rovině jsou na stránkách periodika ve sledovaném období velice vzácné. Bolševismus byl vykreslován jako překroucení sociálně demokratických idejí nepatrnou společenskou vrstvou, která v zásadě neměla žádnou větší podporu. Reflexe bolševismu proto často používaly morálku jako propagační nástroj: „[...] *poznáme, že bolševismus je paradoxní fanatismus, který postrádá vůbec práva a možnosti na existenci.*“⁷⁰ Na stránkách novin se tedy čtenáři mohli dočíst jen o velice povrchních odsouzeních režimu ve smyslu, že bolševismus představuje „zlo“ a Lenin, že je demagog: „[...] *čtenář Lenina má týž pocit, jako když poslouchá fanatického a učeného jesuitu, dokazujícího rozumovými důvody existenci Boha.*“⁷¹ Tento fakt nevyplývá jen z formátu kratších novinových textů, ale i z faktu, že autoři neměli potřebu špatnosti bolševického režimu a svoji morální nadřazenost nijak hlouběji vysvětlovat.

Často je morální pozice také spojena s pozůstatky rusofilství a slovanských idejí: „*Náš úder probudil Rusy a shromáždil kolem nás i spolubojovníky ostatních národů slovanských. Náš úder otrásl sebedůvěrou bolševiků, kteří nyní již poznávají, že se ocitli nad propastí a že nadchází konec jejich šílené diktatury.*“⁷² Z tohoto citovaného textu vyplývá, že legionáři striktně odlišovali Rusy od bolševiků a nabízí se otázka, jak to vysvětlovali. Těmto reflexím a způsobu, jak na stránkách tisku legionáři vykládali svou nadřazenou morální pozici bez

66 *Československý denník*: Penza: Československá národní rada, 1918, roč. 1, č. 47, s. 3.

67 *Československý denník*: Čeljabinsk: Československá národní rada, 1918, roč. 1, č. 97, s. 1.

68 *Československý denník*: Čeljabinsk: Československá národní rada, 1918, roč. 1, č. 166, s. 2-3.

69 *Československý denník*: Jekatěrinburg: Československá národní rada, 1918, roč. 1, č. 101, s.

70 *Československý denník*: Jekatěrinburg: Československá národní rada, 1918, roč. 1, č. 173, s. 2.

71 *Československý denník*: Jekatěrinburg: Československá národní rada, 1918, roč. 1, č. 225, s. 1-2.

72 *Československý denník*: Jekatěrinburg: Československá národní rada, 1918, roč. 1, č. 175, s. 2.

analýz režimu, se budu věnovat v následujícím textu.

1. 2. 4 Shrnutí – vykreslení nepřítelů

Po vypuknutí ozbrojeného konfliktu se legionářská rétorika přirozeně vyostřila, ale při popisu bolševiků se projevují stále tři výše naznačené pozice, které se často proluly. Po začátku bojů na Sibíři je mezi legiemi velká snaha odlišovat Rusy od bolševiků a přesně určit, kdo je nepřítel: „*Mezi krasnoarmějci, kteří na náš ešelon napadli, bylo mnoho zajatců, hlavně Maďarů, kterých naši vojáci nešetřili. Zajatci jsou výhradně Rusové, kteří vykládali, že na nás ani jít nechtěli.*“⁷³ Toto je důsledek dvou faktorů: potřeba spojení s odbojem proti bolševikům a pozůstatek představ slovanské vzájemnosti. Ve formátu periodika bylo pro legionáře nadbytečně složité vysvětlovat, proti kterým Rusům vlastně bojují a jednodušší bylo identifikovat nepřítel s bolševiky, kteří vlastně Rusy jenom ovládali. Jako nepřítel byl tedy identifikován „bolševik“, ale jak legionáři vysvětlovali toto nepřátelství? V zásadě se to dělo velice jednoduše, a to tak, že bolševici byli identifikováni s Ústředními mocnostmi. Na stránkách *Československého denníku* se situace vykládala tak, že bolševici byli řízení z Berlína a Vídně ve snaze rozvrátit Rusko⁷⁴ a legionáři byli nuceni začít bojovat na ochranu sebe i ostatních Rusů: „*Československé vojsko, vytvořené pro boj za svobodu s upřímnou láskou přispívá k osvobození bratrských národů; [...]*“⁷⁵

Podstatné je, jakým způsobem legionáři vysvětlovali používání morálního argumentu. Jejich představa morální nadřazenosti se pojila s ospravedlněním jejich boje proti Ústředním mocnostem, tedy v zásadě s nacionální pozicí. Ideje sebeurčení národa a samostatnost státu se staly pro legionáře nejvyššími morálními kategoriemi a kdokoliv se jim připlétl do cesty, byl okamžitě stigmatizován. Jelikož „nepřítel“, Německo a Rakousko-Uhersko, byl očividný a propagačně již vytvořený,⁷⁶ nebylo obtížné do stejné skupiny zařadit i bolševiky. Na stránkách *Československého denníku* se tedy nemusely objevovat hlubší informace o bolševickém režimu. K identifikaci bolševiků jako nepřátel stačilo napsat, že spolupracují nebo jsou ovládáni Ústředními mocnostmi. V tu chvíli bylo všem legionářům jasné, proč je potřeba s nimi bojovat. Tudíž morální pozice, kterou jsem popsal výše, vycházela především z pragmaticko-nacionálního postoje. Jinými slovy tedy neměla žádný skutečně morální základ, který by byl vyřčen v textech, ale byla použita jako pouhý nástroj k zostuzení protivníka. Slovanská pozice se do celkového obrazu bolševiků promítla ve formě vyhýbání

73 *Československý denník*: Petropavlovsk: Československá národní rada, 1918, roč. 1, č. 86, s. 1-2.

74 *Československý denník*: Jekatěrinburg: Československá národní rada, 1918, roč. 1, č. 220, s. 3.

75 *Československý denník*: Čeljabinsk: Československá národní rada, 1918, roč. 1, č. 116, s. 4.

76 viz např. *Čechoslovák*: Petrohrad: Naučné dílo, 1915, roč. 1, č. 1, s. 4.

se explicitně spojovat Rusy s bolševiky a občasně jako morální apel k osvobození „ruského lidu“.

Pro vykreslení bolševiků jako nepřitele na stránkách *Československého denníku* byly použity prvky všech tří výše popsaných pozic. Hlavní slovo má pragmaticko-nacionální pozice, se kterou se velice silně pojí další dvě. Nacionální přesvědčení většiny legionářů pomohlo při jejich zorientování se při změně nepřitele z Ústředních mocností na bolševiky. Jejich argument prosazovaný v *Československém denníku* tedy fungoval asi takto: legionáři byli přesvědčeni o morálním povaze boje proti Ústředním mocnostem, které ovládaly bolševiky, tudíž bylo morální bojovat i proti bolševikům.

2. Legionáři v Československu

2. 1 Faktografické ukotvení

Před samotnou analýzou legionářské literatury je nutné se zaměřit na obecnější kontext. V této části práce se proto budu věnovat návratu legionářů do Československa a problémy s tím spojenými. Zmíním nejdůležitější legionářské organizace a budu se věnovat legionářské sebe prezentaci. Na závěr se budu stručně zabývat legionářskou literaturou a výběrem pramenů k následující analýze.

2. 1. 1 Návrat legionářů

Po vzniku samostatného Československa se situace legionářů v Rusku z důvodů poklesu morálky a celkového vyčerpání nevyvíjela nejlépe. Ministr vojenství a námořnictva Prozatímní vlády – Alexandr Kolčak – zastával názor, že Sibiř potřebuje vládu pevné ruky a nikoliv parlamentarismus. Poté, co se přesvědčil, že mu legie nebudou klást odpor, připravil puč a na podzim roku 1918 se stal diktátorem s titulem „vrchní vladař Ruska“⁷⁷ Dokonce se mu podařilo přesvědčit jednoho z velitelů legionářů – Radolu Gajdu, aby se přidal na jeho stranu. Ten se později snažil tyto své činy obhájit ve svých pamětech: „*S admirálem Kolčakem jakožto ministrem vojenství jsem se viděl pouze dvakrát, ale bohužel tato setkání měla značnou roli v upevnění jeho tajných úmyslů a mne přivedla k osudné chybě nepostavit se příkře proti jeho diktatuře*“⁷⁸

Prvotní cíl legií – vznik samostatného československého státu – byl splněn a unavené vojsko ztrácelo další vůli k pokračování boje proti bolševikům. Milan Rastislav Štefánik, který jel podpořit legionáře, obdržel v Japonsku v listopadu roku 1918 tuto zprávu: „*Na uralské frontě je vojsko čtyřměsíčními boji vyčerpáno fyzicky i morálně; ruská vojska se absolutně neosvědčila; naši vojáci jsou si vědomi, že stojí úplně sami proti přesile; nemá-li dojít k úplnému rozkladu, je nutno, aby vojsko šlo do týla na oddych. Ba, ukázala se i zbabělost.*“⁷⁹ Nicméně jeho odhodlání vybojovat si slávu nijak nepolevilo a hned odjel k legiím. Až po tom, co mu legionáři několikrát odmítli poslušnost, se přesvědčil, že muži nejsou schopni další ofenzivy a touží pouze vědět, kdy se budou moci vrátit domů. To jim Štefánik říci nedokázal a i přes slib, že s nimi vydrží až do konce, odjel směrem do Francie.⁸⁰

77 Sak, Robert. *Anabáze*. Jinočany: H&H, 1996, s. 93-100.

78 Gajda, Radola: *Moje paměti*. Brno: Bonus, 1996, s.157.

79 Peroutka, Ferdinand. *Budování státu*. Praha: Lidové noviny, 1998, s. 86.

80 Peroutka, Ferdinand. *Budování státu*. Praha: Lidové noviny, 1998, s. 83-90.

Během prvních měsíců roku 1919 byla ruská armáda schopna obsadit frontu a legionáři se přesunuli do týla, kde se měli soustředit na ochranu transsibiřské magistrály. Vytouženého klidu se však nedočkali ani zde, protože jejich nový úkol se ukázal být poměrně složitý. Museli potlačovat nejrůznější povstání a často ani nevěděli, jestli střílí na bolševiky, či na partyzány bojující proti Kolčakově diktatuře. Svoji nechuť k pokračování bojů také velmi silně vyjádřili na dvou sjezdech vojska v březnu a v dubnu, kde legionáři neměli daleko ke vzpouře.⁸¹

Události v Rusku následně nabraly rychlý spád. Na konci prosince vypuklo v Irkutsku povstání a Kolčakova vláda byla svržena. Samotný admirál ve městě nebyl a v nastalém chaosu byli jeho ochranou pověřeni legionáři. Tento rozkaz vykonávali se značnou nevolí a s ohledem na nebezpečí, které jim hrozilo od postupující Rudé armády. Kolčaka předali zástupcům nově vzniklé sibiřské vlády. Admirál Alexandr Vasiljevič Kolčak byl následně 7. února 1920 v ranních hodinách zastřelen.⁸²

Těsně před Velikonocemi roku 1919 vydala československá vláda prohlášení, ve kterém vyjádřila nutnost návratu legionářů do vlasti. Evakuace však neprobíhala z důvodu pokračujících bojů vůbec jednoduše. Nakonec irkutský sovět v únoru 1920 zprostředkoval s bolševiky příměří, tzv. kujtunskou úmluvu,⁸³ kterou obě strany dodržovaly. Tím skončily všechny ozbrojené akce československých jednotek a legionáři mohli konečně odjet domů. Poslední transport odplul z Vladivostoku dne 2. září 1920.

2. 1. 2 Legionářské organizace

Po návratu do vlasti legionáři na podporu své činnosti a zlepšení svého postavení zakládali množství nejrůznějších organizací a institucí. Pro potřeby práce se zaměřím hlavně na Československou obec legionářskou se Svazem národního osvobození, Nezávislou jednotu legionářů a Památník odboje.

Legionáři se snažili udržet jednotu i po návratu do vlasti, avšak z důvodů přechodu do civilního života a rozdílného sociálně-kulturního postavení jednotlivých osob se jim to mnoho nedařilo a logicky se více atomizovali. Určitým zlomem byl Karlínský všelegionářský sjezd v lednu 1921 a vznik Československé obce legionářské (ČsOL).⁸⁴ ČsOL

---

81 Sak, Robert. *Anabáze*. Jinočany: H&H, 1996, s. 130-134.

82 Sak, Robert. *Anabáze*. Jinočany: H&H, 1996, s. 147-151.

83 Sovětská strana se zaručila nenarušovat evakuaci a Čechoslováci neporušovat trať, nebojovat a vrátit ruský poklad.

84 Michl, Jan. *Legionáři a československo*. Praha: Naše vojsko, 2009, s. 69-78.

pod sebe zahrnula, či vytvořila rozsáhlou organizační síť fungující na modelu ústředí – župa – jednota, která mohla mít jen několik členů. Cíle organizace vyjádřil jeden z jejích zakládajících členů, Josef Patejdl takto: „Československá obec legionářská, jako organizace československých legionářů ve vlasti vznikla nejen za účelem hájení stavovských zájmů účastníků zahraniční revoluce, ale také, a mohu říci, že více ještě, za účelem uplatňování světlých ideálů naší národní revoluce [...]“.⁸⁵ Konkrétně to znamenalo, že jednotlivé jednoty se věnovaly hlavně sociální péči o legionáře a jejich pozůstalé, pořádání nejrůznějších oslav a osvětové činnosti. Úzké vztahy měla ČsOL také s Bankou československých legií⁸⁶ a s Hradem, který Obec pravděpodobně v jejích počátcích finančně podporoval.⁸⁷ Svého vrcholu dosáhla tato organizace v roce 1924, kdy měla více než 40 000 členů a několik set místních jednot.⁸⁸ Protože členy Obce mohli být pouze legionáři, byl důležitý vznik Svazu národního osvobození, sesterské organizace Obce. Ten zahrnoval nejenom legionáře, ale i jejich příznivce. Vytkl si za úkol sdružovat své členy a šířit osvětu publikační činností a pořádáním přednášek.⁸⁹

Deklarovaná jednota legionářů se ale ukázala problematickou hned od samých počátků ČsOL. Mluvčím nespokojených se stal Rudolf Medek a Obec se polarizovala na politickém základu – vedení bylo socialistické a opozice na straně národně demokratické, klerikální či lidovecké.⁹⁰ Tyto a další neshody nakonec vedly v listopadu 1925 ke vzniku Nezávislé jednoty československých legionářů, která i přes vyhlášenou apolitičnost inklinovala k pravici. Založení motivoval dvojí záměr – oživit legionářské hnutí odstraněním levicových idejí a vytvořit organizaci s jasně definovanou československou identitou.⁹¹ I přesto, že cíle Jednoty byly jinak takřka totožné s cíli ČsOL, členská základna se zvýšila na několik set členů, ale hlavní postavení zůstalo ČsOL. Největší rozdíl mezi organizacemi byl v tom, že periodikum *Národní osvobození* hlavního ideologa ČsOL Lva Sychravého se kriticky vyjadřovalo hlavně k nadnárodním otázkám, kdežto noviny Jednoty – *Legie* se zaměřovaly hlavně na sociální a vnitropolitické problémy.⁹²

---

85 Zmrhal, Karel. *Dva roky práce československé obce legionářské*. Praha: Československá obec legionářská, 1925, s. 3.

86 Viz Brádrlerová, Daniela. *Banka československých legií v letech 1919-1938*. Praha: Univerzita Karlova, rigorózní práce, 2006.

87 Michl, Jan. *Legionářské organizace v Československu (1920-1938)*. in: *Historie a vojenství* 56, č. 4, 2007. s. 4-23.

88 Michl, Jan. *Legionáři a československo*. Praha: Naše vojsko, s. 75.

89 *Organizační řád Svazu národního osvobození*. Praha: Svaz národního osvobození, 1921, s. 3-4.

90 Michl, Jan. *Legionáři a československo*. Praha: Naše vojsko, 2009, s. 84.

91 Kocourek, Katya. *Čechoslovakista Rudolf Medek : politický životopis*. Praha: Mladá fronta, 2011, s. 147.

92 Michl, Jan. *Legionáři a československo*. Praha: Naše vojsko, 2009, s. 87.

Poslední velkou institucí byl polostátní Památník odboje založený roku 1919 (v roce 1929 byl sloučen s dalšími institucemi – Archivem národního osvobození, Vojenským archivem, Vojenským museem – a přejmenován na Památník osvobození). Ten nevznikl jako přímo legionářský počín, ale časem se do vedení dostali ruští legionáři v čele s Rudolfem Medkem. Pod záštitou této instituce se pořádaly nejrůznější výstavy, byla vydávána literatura a jinak se propagovalo budování legionářské tradice.

2. 1. 3 Role legionářů ve společnosti a jejich sebe prezentace

Návrat francouzských a italských legionářů do vlasti nepředstavoval větší problém, část jich ještě mohla zůstat v armádě, či byli přijati k četnictvu. Krizi spustil až návrat ruských legionářů po roce 1920. Bylo jich totiž takové množství, že je stát nemohl všechny někam umístit.⁹³ Problematický byl také přínos legionářů v nové vlasti. Ti ruští byli pobytem na Sibiři většinou silně vykořenění a často měli problémy podřídit se mírovým poměrům.⁹⁴ Nakonec měli obyčejní legionáři velice podobné potíže s demobilizací a přechodem do mírového života jako každý jiný voják a na základě státní legislativy jich práci získalo jen 15 % z celkového počtu, tedy asi 15 tisíc.⁹⁵

Pomocí legionářských organizací, rozsáhlé publikační činnosti a nejrůznějších vzpomínkových a osvětových akcí se legionáři pokoušeli zajistit své místo ve společnosti. Úhelnými kameny jejich sebe prezentace byly bitva u Zborova, manifestační sjezdy Československé obce legionářské, datum 28. října a kult plukovníka Švece.⁹⁶ Pro ukázkou, jakým způsobem legionáři pracovali s těmito událostmi, krátce nastíním používání bitvy u Zborova jako symbolu a místa paměti. Tato, pro první světovou válku ne příliš významná bitva, dala základ velké legionářské legendě. Jak lze vyčíst z výše citované Medkovy básně *Zborov*, která vyšla již v Čeljabinsku v roce 1918, aureola kolem bitvy začala vznikat prakticky okamžitě. Je sice pravda, že díky této bitvě legionáři mohli vytvořit masovější armádu, která přispěla ke vzniku Československa,⁹⁷ ale vojenské vystoupení legií bylo prezentováno mnohem honosněji – jako obnovení české branné moci a bitva u Zborova jako odčinění Bílé hory.⁹⁸ Celkovou roli Čechů a Slováků ve světové válce vystihuje *Manifest*

93 Michl, Jan. *Legionáři a československo*. Praha: Naše vojsko, 2009, s. 10.

94 Michl, Jan. *Legionáři a československo*. Praha: Naše vojsko, 2009, s. 25.

95 Michl, Jan. *Legionáři a československo*. Praha: Naše vojsko, 2009, s. 32.

96 Zde vycházím z kapitoly *Symboly legionářství a jejich význam ve společnosti* v knize: Michl, Jan. *Legionáři a československo*. Praha: Naše vojsko, 2009, s. 125-145.

97 Galandauer, Jan. *Zborovská bitva v české historické paměti*. in: *Zborov 1917-1997*. Praha: Ministerstvo obrany ČR - AVIS Impuls, s. 50.

98 Galandauer, Jan. *Československé legie a jejich komemorace*. in: Gebhart, Jan – Šedivý, Ivan. *Česká společnost za velkých válek 20. století*. Praha: Karolinum, 2003, s. 295.

legionářů otištěný v periodiku *Národní osvobození* 30. června 1924 takto: „*Síla pravdy, práva a bratrství, která kdysi učinila z lidu Husova slavné bojovníky proti středověké světovládě císařství římského a světské moci papežské, znovu ožila v nás v boji za odčinění hanby a křivdy bělohorské a zmaření zpupného pokusu o novodobou světovládu germánstva a jeho pomocníků. Plně odkaz svých předků a příkaz svého svědomí, zvedl národ náš od počátku války revoluci proti habsburské monarchii a postavil se na stranu národů bojujících za vítězství práva nad násilím, svobody nad porobou.*”⁹⁹ Jak lze vyčíst z tohoto citátu, autor použil hned několik stereotypních vyjádření a plně se začlenil do oficiální tradice Československa. Zborovská legenda je tedy součástí příběhů jiných – Němců jako dědičného nepřítele a třistaleté poroby pod Habsburky,¹⁰⁰ ale nejen to. Důležitá je i skutečnost, že samostatnost byla vybojována československým lidem a nikoliv darována Spojenci, což mělo prohloubit pocit národní sounáležitosti a hrdosti. Je zde také využito husovské tradice¹⁰¹ a důrazu na morální oprávněnost boje. Za zmínku též stojí, že se ruší legionáři zasloužili o vznik hrobu Neznámého vojína, který byl vybrán právě z padlých od Zborova.¹⁰² Toto vše učinilo ze Zborova oficiální místo paměti Československa. Při desetiletém výročí bitvy roku 1927 oslavy organizoval stát a nabyly v zásadě celonárodního charakteru.¹⁰³

Je však nutné uvést, že i přes oficiální ráz různých legionářských slavností existovala jistá disproporce mezi tím, co legionáři čekali a co skutečně dostali. Masaryk jim sice konkrétně nic v Rusku neslíbil, ale většina jich pravděpodobně očekávala, že zaujmou vůdčí místo ve společnosti, což se nakonec skutečně podařilo jen nemnoha jedincům.¹⁰⁴

2. 1. 4 Legionářská literatura

První světová válka dala vzniknout velkému množství děl, kde se autoři ať už na rovině osobní, či všeobecné, pokoušeli postihnout svojí válečnou zkušenost. Československo nebylo výjimkou a také zde vznikl rozsáhlý soubor takto zaměřených děl. Zřejmě nejslavnější jsou dosud velice oblíbené *Osudy dobrého vojáka Švejka* Jaroslava Haška. Naproti tomu díla jednotlivých legionářů zažila svůj vrchol za První republiky a dnes jsou s občasou výjimkou autorů typu Františka Langera, Josefa Koptý či Rudolfa Medka prakticky zapomenuta.

99 Citováno podle: Galandauer, Jan. *Československé legie a jejich komemorace*. in: Gebhart, Jan – Šedivý, Ivan. *Česká společnost za velkých válek 20. století*. Praha: Karolinum, 2003, s. 295.

100K tomu blíže: Rak, Jiří. *Bývali Čechové*. Jinočany: H&H, 1994.

101Více k historické argumentaci legionářů: Purkert, Jan. *Historická symbolika v osvětové literatuře legionářů*. Praha: Univerzita Karlova, bc. práce, 2015.

102Michl, Jan. *Legionáři a československo*. Praha: Naše vojsko, 2009, s. 128.

103Galandauer, Jan. *Zborovská bitva v české historické paměti*. in: *Zborov 1917-1997*. Praha: Ministerstvo obrany ČR - AVIS Impuls. s. 53.

104Michl, Jan. *Legionáři a československo*. Praha: Naše vojsko, 2009, s. 180.

Teoreticky se legionářská literatura¹⁰⁵ vyčlenila ze žánru válečné literatury tím, že autoři prošli legionářskou službou, ale prakticky běžný dobový čtenář počítal do legionářské literatury každé dílo vztahující se nějakým způsobem k legionářům bez ohledu na autora.¹⁰⁶ Vzhledem k výši nákladů a počtu dochovaných titulů lze soudit, že tato literatura byla ve své době hojně čtena a to nejen mezi legionáři, ale i mezi běžnou populací. Za komunistické diktatury tato díla zapadla a po roce 1989 již tématicky ani jazykově nemohla rezonovat s většinovou společností a zůstala přitažlivá jen pro úzký počet zájemců.¹⁰⁷

I když jsou jednotlivé tituly legionářské literatury na první pohled velice podobné, po bližším zkoumání je jasné, že se díla liší jak literární kvalitou, tak obsahem. Většina literatury je nějakým způsobem ovlivněna vlastní zkušeností legionářů, a proto jsou v ní zastoupeny nejrůznější žánry.¹⁰⁸ V románové tvorbě vynikla pentalogie Rudolfa Medka, známá pod názvem *Anabáze* a trilogie Josefa Kopty *Třetí rota*. Z kratších děl stojí za zmínku Václav Kaplický a jeho *Gornostaj*, či *Legionářské novely* Zdeňka Němečka. Básnické sbírky vydal například Rudolf Medek, Josef Kopta a František Kubka. Neznámější drama bylo zřejmě *Jízdní hlídka* Františka Langera, které se dočkalo i filmového zpracování, dále to byl kontroverzní Medkův *Plukovník Švec* nebo Koptova *Revoluce*. Posledním hojně zastoupeným žánrem jsou memoáry, například *Deník Plukovníka Švece*. Legionářská literatura tedy jako celek obecně vypovídá o boji a hrdinství a tím je podobná jakékoliv jiné válečné literatuře. Avšak to, že často klade důraz na dobrovolnost a svobodu, ji činí ve své podstatě jedinečnou.¹⁰⁹

Jak již bylo zmíněno v úvodní kapitole, jako jádro pramenné základny následující části jsem zvolil jen ten výsek legionářské literatury, který byl vydáván až na výjimky¹¹⁰ v několika specifických nakladatelstvích, která představovala hlavní proudy legionářského myšlení. Byla to hlavně nakladatelství spojená s Československou obcí legionářskou – *Svaz národního osvobození* a *Moravský legionář* a Medkův *Památník odboje*. Ten stál tak trochu

---

105Termín „legionářská literatura“ nepochází od samotných legionářů a je uměle vytvořen.

106Kučera, Martin. *K zrodu, rozvoji a skonu legionářské literatury*. in: *Legie a Múzy. K historii československých zahraničních vojsk v letech 1914-1920*. in: Literární archiv, č. 40, 2008, s. 15-16.

107Kučera, Martin. *K zrodu, rozvoji a skonu legionářské literatury*. in: *Legie a Múzy. K historii československých zahraničních vojsk v letech 1914-1920*. in: Literární archiv, č. 40, 2008, s. 17.

108Výběr děl jsem provedl podle: Poláček, Jiří. *Legionářská literatura*. in: Poláček, Jiří (ed.). *Průhledy do české literatury 20. století*. Brno: CERM, 2000, s. 61-80.

109Kučera, Martin. *K zrodu, rozvoji a skonu legionářské literatury*. in: *Legie a Múzy. K historii československých zahraničních vojsk v letech 1914-1920*. in: Literární archiv, č. 40, 2008, s. 37.

110Výjimku tvoří práce osob jinak pevně spjatých s legionářským hnutím, ale vydávajících i v jiných nakladatelstvích – Rudolfa Medka, Jaroslava Papouška, Tomáše Garrigua Masaryka a Edvarda Beneše.

na pomezí, ale i v něm vydávali autoři spojení s ČsOL¹¹¹ (tedy hlavně do roku 1925, kdy vznikla Nezávislá jednota legionářů, se kterou Medek sympatizoval). Druhá početnější organizace – Nezávislá jednota československých legionářů a její nakladatelství *Legie* – měla publikační činnost s ohledem k tématu velice malou a proto bude v analýze jen zmíněna. Relevantní texty vycházely ve zmíněných nakladatelstvích v zásadě jen ve 20. letech a to také z důvodu sbližování Československa se SSSR.¹¹² Ze sledovaného souboru literatury jsem se zaměřil primárně na autory, kteří se snažili postihnout události v Rusku v obecnějších souvislostech a nevyjadřovali pouze svoji vlastní individuální zkušenost. Hlavním zdrojem následující analýzy byly tedy především práce legionářských historiků¹¹³ – Josefa Kudely, Františka Šteidlera a Jaroslava Papouška. Tento výběr jsem tedy vědomě omezil o některá díla popisující konflikt s bolševiky, ale nepředstavující hlavní proud legionářského myšlení – hlavně o rozsáhlé dílo Jaroslava Kratochvíla *Cesta revoluce*,¹¹⁴ které bude zmíněno jen okrajově.

2. 2 Analýza legionářské literatury

Pro přehlednost zachycení obrazu bolševiků v legionářské literatuře jsem nejdříve analyzoval oficiální československý postoj a následně jsem se opět volně držel tří legionářských pozic – pragmaticko-nacionalistické, slovanské a morální.

2. 2. 1 Oficiální pohled na události

Před tím, než bude provedena analýza běžné legionářské literatury, se zaměřím na práci Tomáše Garrigua Masaryka *Světová revoluce*¹¹⁵ s drobným doplněním díla Edvarda Beneše *Světová válka a naše revoluce*,¹¹⁶ které považuji za oficiální pohled Československa na události v Rusku.

Masarykovu *Světovou revoluci* současně vnímám i jako relevantní součást legionářské literatury (i když vybočila nad její většinový rámec) a to z několika důvodů: bývá tak činěno v některé sekundární literatuře,¹¹⁷ v naprosté většině legionářské literatury je Masaryk

---

111 např. Josef Patejdl

112 Rychlík, Jan. *Legie a legionáři v české a slovenské tradici a historiografii*. in: *Národopisná revue* 21 (48), č. 3, 2011, s. 170-180.

113 Kučera, Martin. *K zrodu, rozvoji a skonu legionářské literatury*. in: *Legie a Múzy. K historii československých zahraničních vojsk v letech 1914-1920*. in: *Literární archiv*, č. 40, 2008, s. 19.

114 Kratochvíl, Jaroslav. *Cesta revoluce : československé legie v Rusku*. Praha: Čin, Praha 1922.

115 Masaryk, Tomáš Garrigue. *Světová revoluce za války a ve válce 1914-1918*. Praha: Čin – Orbis, 1925.

116 Beneš, Edvard. *Světová válka a naše revoluce. II*. Praha: Čin – Orbis, 1929.

117 Poláček, Jiří. *Legionářská literatura*. in: Poláček, Jiří (ed.). *Průhledy do české literatury 20. století*. Brno: CERM, 2000, s. 71.

prezentován jako nezpochybnitelná autorita a nakonec část jeho díla *Světová revoluce* byla citována v kronice *Za svobodu*,¹¹⁸ na jejímž vydání se spolupodílel i Rudolf Medek.

Masaryk v textu otištěném v kronice *Za svobodu* rozebral bolševismus a podrobil ho tvrdé kritice. Celkově nepokládal komunismus za socialistický ani sociální ideál a kritizoval jeho silný centralismus a nesvobodu: „*Zejména centralism bolševistický je velmi tuhý; je to režim abstraktní, dedukovaný z these a násilně prováděný; bolševism je absolutistická diktatura jednoho a jeho pomocníků [...]*”¹¹⁹ V odvolání na Marxe Masaryk upozornil na to, že činy Lenina nelze považovat za komunismus, protože ten v zemi jako je Rusko není ani možný. Bolševici podle Masaryka vyšli spíše z Bakunina než z Marxe a byli stále ovlivněni ruským carismem, od kterého se nedokázali plně oprostít. Bolševický nástup k moci Masaryk interpretoval jako převrat organizované menšiny, který umožnil jen totální rozvrat a chaos v Rusku.¹²⁰ Další část, ve které Masaryk tvrdil, že bolševismus je pouze vnitřní problém Ruska a tudíž by nedoporučoval intervenci, se už do kroniky nevešla.¹²¹

V samotných problémech legionářů s bolševiky se Masaryk přiklání k tomu, že Centrální mocnosti v něm neměly větší roli. Soustředil se spíše na kritiku jejich vnitřní politiky, ale i tak Spojencům před vypuknutím ozbrojeného konfliktu navrhoval, aby je de facto uznali.¹²² Podle Masaryka bolševici brestlitevský mír ujednali neradi a Němci si ho vynutili: „*Vím, že se bolševikům dokazuje jednostranné germanofilství proto, že ujednali mír s Němci. Nesouhlasil jsem s tím názorem. Pro bolševiky nebylo vyhnutí; co měli, co mohli dělat?*“¹²³ Dále ale také uvádí, že českoslovenští legionáři byli přesvědčeni o opaku a mysleli si, že bolševici jsou vedeni Němci a hlavně Rakušany a Maďary.¹²⁴

K ozbrojenému vystoupení legionářů se Masaryk vyjádřil tak, že ho vyvolali bolševici, ale že šlo spíše o náhodu s podílem československých bolševiků: „[...] *bolševická vláda v*

---

118 Vaněk, Otakar – Holeček, Vojta – Medek, Rudolf (ed.). *Za svobodu : Obrázková kronika československého revolučního hnutí na Rusi 1914-1920. [Díl III. Kniha druhá. Anabase 1918-1920]*. Praha: Památník odboje, 1924, s. 622-625.

119 Masaryk, Tomáš Garrique. *Světová revoluce za války a ve válce 1914-1918*. Praha: Čin – Orbis, 1925, s. 210.

120 Masaryk, Tomáš Garrique. *Světová revoluce za války a ve válce 1914-1918*. Praha: Čin – Orbis, 1925, s. 210-214.

121 Masaryk, Tomáš Garrique. *Světová revoluce za války a ve válce 1914-1918*. Praha: Čin – Orbis, 1925, s. 215.

122 Masaryk, Tomáš Garrique. *Světová revoluce za války a ve válce 1914-1918*. Praha: Čin – Orbis, 1925, s. 239.

123 Masaryk, Tomáš Garrique. *Světová revoluce za války a ve válce 1914-1918*. Praha: Čin – Orbis, 1925, s. 228.

124 Masaryk, Tomáš Garrique. *Světová revoluce za války a ve válce 1914-1918*. Praha: Čin – Orbis, 1925, s. 329.

*Moskvě situaci neposuzovala správně a že naší armádě neprávem přičítala nějaké tendence reakční. [...] Situace byla přiostrůvána jednotlivými místními sověty a vlivem nerozumných a politicky nezralých místních veličin. [...] Je pravda, že Moskva byla štvaná nerozumným a zrádným postupem českých bolševiků. [...] Naše boje na Sibíři nebyly žádnou intervencí proti bolševikům; nevznikly z žádné politiky intervenční, nýbrž z uvedených příčin nutí nás k obraně.*¹²⁵ Edvard Beneš ještě k tomuto výkladu doplnil, že svým vystoupením legie nedávaly politický souhlas k ruskému vystoupení, ať už zleva, či zprava (Kolčak)¹²⁶ a Masaryk přímo odsoudil boje na straně Kolčaka: „[...] vytykal jsem, že sibiřské vedení nepoznalo hned neschopnost Kolčaka a jeho germanofilského okolí a t. p.”¹²⁷

Celkový Masarykův a Benešův¹²⁸ (tedy oficiální československý postoj) názor na boje legionářů s bolševiky byl konečně zformován až v roce 1920. Podle jejich teze se československé vedení nikdy nehodlalo zaplést do vnitřních ruských záležitostí a jediným cílem po uzavření brestlitevského míru bylo dostat celé vojsko do Francie. Do konfliktu s bolševiky byli legionáři zavlčeni místními sovětskými orgány snažícími se je odzbrojit, tudíž šlo vlastně i přes nečestné jednání bolševiků spíše o nedorozumění. Následně legie bojovaly na straně demokratických sil Ruska a za Kolčaka, který praktikoval podobné teroristické metody jako bolševici, se legionáři vrátili k neutralitě.¹²⁹

2. 2. 2 Pragmaticko-nacionalistická pozice

Pragmaticko-nacionalistická pozice v reflexích bolševiků dostala ve sledovaném souboru legionářské literatury veliký prostor a lze říci, že silným pronárodním cítěním jsou protknuty prakticky všechny texty: „*Národní idea přivedla naše hochy do vojska, národní idea spojovala je v těleso tím jednotnější, mravních sil tím mohutnějších, čím osaměleji zůstávali v hrozném ruském chaosu.*“¹³⁰ Nicméně pokusy o vystižení rozdílu mezi bolševismem s nacionalismem a věty jako: „*Základní jednotkou v organizaci lidstva je nám národ, ne třída.*“¹³¹ jsou spíše výjimečné. V pragmaticko-nacionální pozici nejčastěji rezonovala tři

125Masaryk, Tomáš Garrigue. *Světová revoluce za války a ve válce 1914-1918*. Praha: Čin – Orbis, 1925, s. 326-327.

126Beneš, Edvard. *Světová válka a naše revoluce. II*. Praha: Čin – Orbis, 1929, s. 186.

127Masaryk, Tomáš Garrigue. *Světová revoluce za války a ve válce 1914-1918*. Praha: Čin – Orbis, 1925, s. 328.

128Beneš, Edvard. *Světová válka a naše revoluce. II*. Praha: Čin – Orbis, 1929, s. 194-205.

129Rychlík, Jan. *Legie a legionáři v české a slovenské tradici a historiografii*. in: *Národopisná revue* 21 (48), č. 3, 2011, s. 173-174.

130Vaněk, Otakar – Holeček, Vojta – Medek, Rudolf (ed.). *Za svobodu : Obrázková kronika československého revolučního hnutí na Rusi 1914-1920. [Díl IV. Kniha třetí. Anabase 1918-1920]*. Praha: Památník odboje, 1926, s. 62.

131Kudela, Josef. *Rok 1917 v dějinách odboje*. Brno: Moravský legionář, 1927, s. 104.

témata – vztah Centrální mocnosti-bolševici, internacionalisté a českoslovenští bolševici¹³² v Rusku.

Nejdříve se budu zabývat Centrálními mocnostmi, které hrály v optice legionářů roli hlavního nepřítele a tvořili největší překážku v boji za vytvoření samostatného Československa. Toto byl také proklamovaný cíl legionářského vojska. Jediná zmiňovaná společná akce s bolševiky proti Němcům – bitva u Bachmače, byla vykládána jako velké československé vítězství, kde přínos bolševiků byl prakticky nulový.¹³³

Josef Kudela, nejpilnější z legionářských historiků, upozornil na nedůvěru legionářů k bolševikům a jejich pravděpodobné spojení s Němci ještě v době před vypuknutím ozbrojeného konfliktu: „*V jejím požadavku [sovětské vlády] úplného odzbrojení – když před tím nám byl několikrát povolen odjezd bez něho – viděli [legionáři] úskok a tušili německé úklady [...]*“¹³⁴ Dále se situace podle Kudely ještě stupňovala, když legionářské vojsko mělo být rozděleno a část měla jet do Archangelsku nebo Murmansku, tak všichni legionáři byli přesvědčeni, že: „*[...] sovětská vláda nás chce vydat Němcům, kteří byli ve Finsku nebo zničit v hladových krajích Ruska.*“¹³⁵ Podstatné je sledovat, že hlavně Kudela, ale i třeba Jaroslav Papoušek kladli veliký důraz na to, že legionáři byli přesvědčeni o německém vlivu na bolševiky, ale nikdy netvrdili, že to tak skutečně bylo. Mnohem častější jsou u nich zprávy typu: „*[...] nařízení sovětské vlády bylo uváděno ve spojení s německými intrikami [...]*“¹³⁶ a autoři častěji posuzovali bolševiky svým nacionálním prizmatem: „*Okamžitým zastavením války, uzavřením příměří a jednáním o míru stavěli se bolševici vlastně do řad našich nepřátel.*“¹³⁷ Otázka, zda-li skutečně podléhali bolševici vlivu Centrálních mocností, byla položena i v kronice *Za svobodu* a autor na ni také odpověděl: *Zdá se to býti pravděpodobno, zvláště když německý vyslanec v Moskvě Mirbach měl velmi dobré zprávy o tom, jak dostali Němci od našeho vojska u Bachmače za vyučenou. O nátlaku Němců i v pozdější době svědčily některé všeobecné dispozice, jimiž Trocký patrně prováděl důkaz, že brestlitevskou smlouvu plní.*“¹³⁸

132pozn. občasně v pramenech jen „čeští“

133Kudela, Josef. *Rok 1918 v dějinách odboje. Část I. Leden – červen*. Brno: Moravský legionář, 1928, s. 35-40.

134Kudela, Josef. *Šest let boje za svobodu*. Brno: Moravský legionář, 1923, s. 24.

135Kudela, Josef. *Šest let boje za svobodu*. Brno: Moravský legionář, 1923, s. 26-27.

136Papoušek, Jaroslav. *Za československou samostatnost*. Praha: Orbis, 1929, s. 51.

137Kudela, Josef. *Rok 1917 v dějinách odboje*. Brno: Moravský legionář, 1927, s. 102-103.

138Vaněk, Otakar – Holeček, Vojta – Medek, Rudolf (ed.). *Za svobodu : Obrázková kronika československého revolučního hnutí na Rusi 1914-1920. [Díl IV. Kniha třetí. Anabase 1918-1920]*. Praha: Památník odboje, 1926, s. 17.

Ostatní autoři byli k bolševicko-německému spolenectví podstatně otevřenější a jejich argument stál na tom, že právě bolševici podléhající vlivu Centrálních mocností, jmenovitě německého vyslance v Moskvě Wilhelma von Mirbacha, chtěli zabránit přesunu legionářů do Francie.¹³⁹ František Šteidler založil svou kritiku bolševiků právě na tom, že znemožnili boj proti Centrálním mocnostem tím, že rozložili ruskou armádu¹⁴⁰ a otevřeně je také dal do spojitosti s Němci: „*Obapolná zásadní nedůvěra, která byla de facto mezi čsl. vojskem a bolševiky od počátku revoluce, mírem Brest-Litevským a celou germanofilskou politikou sežidovštělých*¹⁴¹ *sovětů tím více jen rostla a zkušenost se sovětskými komisary po celé trati utvrzovala už tolikrát v Rusku zklamaného čsl. vojáka v tom, že nejlepší zárukou svobody a bezpečí jest pouze vlastní zbraň [...]*“¹⁴² Nejdále ve výkladu došel Rudolf Medek¹⁴³ a Jindřich Skácel, kteří přímo poukazovali na bolševicko-německé spolenectví: „*Je nepopíratelno, [...]* *že naše vystoupení bylo vynuceno spolenectvím sovětského Ruska s Německem [...]*“¹⁴⁴ Všichni analyzovaní autoři tedy reflektovali vliv Centrálních mocností na bolševiky. Autoři z okruhu Československé obce legionářské však byli opatrnější co se týče vyslovování černobílých soudů. Oproti tomu autoři z okruhu Památníku odboje dávali bolševiky nesmlouvavěji na stranu Centrálních mocností.

Druhým tématem, objevujícím se u většiny legionářských autorů, je problematika internacionalistů. Nejznámější konflikt s internacionalisty – tzv. čeljabinský incident – byl rozbuškou v konfliktu legionářů s bolševiky a objevil se i v legionářské literatuře. Jeden ze zajatých Maďarů těžce zranil legionáře a Čechoslováci ho následně okamžitě zlynčovali. To vedlo k zajetí několika legionářů místními úřady a následnému obsazení města legionáři.¹⁴⁵

Internationalisté v legionářských textech také hráli roli posilujícího faktoru legionářské nedůvěry k bolševikům: „*V sovětech při vyjednávání se naši lidé setkávali s mocným vlivem zajatců, kteří pod jménem internacionalistů a později komunistů se přidávali k novému režimu. Tím podezření proti sovětské se jen posilovalo, poněvadž nacházelo nové odůvodnění.*“¹⁴⁶ Autoři často upozorňovali na veliký počet internacionalistů v bolševické

139Hanus, Otakar. *Marianovka (z bojů ruských legií o západní Sibiř)*. Brno: Moravský legionář, 1924, s. 4.

140Šteidler, František. *Československé hnutí na Rusi (Informační přehled)*. Praha: Památník odboje, 1922, s. 46.

141Narážky na židovský původ některých bolševiků jsou v legionářské literatuře jinak výjimkou.

142Šteidler, František. *Československé hnutí na Rusi (Informační přehled)*. Praha: Památník odboje, 1922, s. 55.

143Medek, Rudolf. *Veliký pochod Čechoslováků Ruskem a Sibiří*. Praha: Státní nakladatelství, 1929, s. 16.

144Skácel, Jindřich. *Československá armáda v Rusku a Kolčak*. Praha: Památník odboje, 1926, s. 15.

145Fic, Victor Miroslav. *Československé legie v Rusku a boj za vznik Československa 1914-1918*. 1. díl, Praha: Academia, 2006, s. 29-31.

146Kudela, Josef. *Šest let boje za svobodu*. Brno: Moravský legionář, 1923, s. 25.

armádě¹⁴⁷ a také se shodovali na tom, že u většiny internacionalistů bolševictví nehrálo v nepřátelství vůči legiím velkou roli. Josef Kudela vzájemnou nevraživost vysvětlil tak, že si Maďaři a Němci s legionáři vyrovnávali staré účty.¹⁴⁸

Internationalisté tedy měli v legionářských textech svoji úlohu. Autoři je dávali především do souvislostí s nedůvěrou k bolševikům a často se zmiňovali o jejich vlivu v bolševických orgánech. František Šteidler upozornil i na silný nacionální ráz internacionalistů a uvedl, že i tak stejně je vnímali legionáři: „*Československý voják viděl v nich pravím především Němce a Maďary [...]*“¹⁴⁹

Posledním tématem v tomto oddíle jsou českoslovenští bolševici. Josef Kudela se o nich vyjádřil jako o samozřejmých nepřátelích národního hnutí už v souvislosti odchodu legionářů z Ukrajiny: „*Této těžké doby zneužívají čeští komunisté k novému útoku na jednotu našeho zahraničního hnutí.*“¹⁵⁰ Často také legionáři silně nenávisťně psali o jejich agitaci a Jaroslav Papoušek upozornil na to, že i bolševičtí činitelé si byli vědomi jejich nízkých kvalit.¹⁵¹ Legionáři tedy na adresu československých bolševiků nešetřili urážkami a posměšnými výroky: „*Svémi frázemi čeští bolševici u československého vojska, jak patrně, pochodit nemohli. Hrdé národní uvědomení československého dobrovolníka bylo nerozbornou pevností, o kterou marně se tříštila všechna námaha opovážlivého, hmotně dobře vybaveného, ale duševně chudobného štábu českých bolševiků v Penze.*“¹⁵² Také reflektovali autoři důvod odchodu nemnoha legionářů k bolševikům jako hmotný, nikoliv ideový¹⁵³ a přeběhlíky popsali jako „*plevy větrem odváte.*“¹⁵⁴

Naprostá většina autorů ze sledovaného souboru se shodla na velice negativní roli československých bolševiků v prohlubujícím se konfliktu s bolševiky. Josef Kudela o nich napsal toto: „*[...] avšak nestydatou agitací, jež se nezastavovala před lží a provokací, před nepravdivým donášením a udáváním, přispěli velmi mnoho k posílení vzájemné nedůvěry*

147Kudela, Josef. *Rok 1918 v dějinách odboje. Část I. Leden – červen*. Brno: Moravský legionář, 1928, s. 52.

nebo Skácel, Jiří. *Československá armáda v Rusku a Kolčák*. Praha: Památník odboje, 1926, s. 15-16.

148Kudela, Josef. *Rok 1918 v dějinách odboje. Část I. Leden – červen*. Brno: Moravský legionář, 1928, s. 99.

149Šteidler, František. *Naše vystoupení v Rusku r. 1918*. Praha: Památník odboje, 1923, s. 18-19.

150Kudela, Josef. *Šest let boje za svobodu*. Brno: Moravský legionář, 1923, s. 22.

151Papoušek, Jaroslav. *Proč došlo k bojům legií se sověty*. Praha: Svaz národního osvobození, 1928, s. 61.

152Vaněk, Otakar – Holeček, Vojta – Medek, Rudolf (ed.). *Za svobodu : Obrázková kronika československého revolučního hnutí na Rusi 1914-1920. [Díl IV. Kniha třetí. Anabase 1918-1920]*. Praha: Památník odboje, 1926, s. 62.

153Šteidler, František. *Československé hnutí na Rusi (Informační přehled)*. Praha: Památník odboje, 1922, s. 50.

154Vaněk, Otakar – Holeček, Vojta – Medek, Rudolf (ed.). *Za svobodu : Obrázková kronika československého revolučního hnutí na Rusi 1914-1920. [Díl IV. Kniha třetí. Anabase 1918-1920]*. Praha: Památník odboje, 1926, s. 62.

mezi československým vojskem a sověty i vytvoření ostrého napětí, jež bylo jednou z hlavních příčin ozbrojené srážky mezi bolševiky a Čechoslováky ve východním Rusku.¹⁵⁵ V podobném duchu se vyjádřili Jaroslav Papoušek,¹⁵⁶ František Šteidler¹⁵⁷ i Jindřich Skácel.¹⁵⁸ Jediný autor, který se nezmínil o tématu československých bolševiků je Rudolf Medek. Pravděpodobně to bylo z důvodu, že sledovaná Medkova práce *Veliký pochod Čechoslováků Ruskem a Sibiří*¹⁵⁹ byla původně adresována anglickému čtenáři a autor zřejmě nechtěl zatěžovat oslavné vyznění textu tím, že někteří Čechoslováci bojovali na straně bolševiků.

2. 2. 3 Slovanská pozice

Zmínky o Rusech a Slovanstvu ve spojitosti s bolševiky nejsou ve sledovaném souboru příliš časté. Občasně se o nich zmínili Josef Kudela, František Šteidler a Rudolf Medek. Objevili se dvě témata – instinktivní používání rusofilských tradic a pomoc „ruskému lidu.“

Instinktivní používání „Rusů“ a „Slovanstva“ se objevuje hlavně ve zmínkách sebeoslavného charakteru legionářského hnutí: „[...], pod naším velením seskupují se na ní k boji nejen národové střední Evropy, nýbrž i celý národ ruský [...] Vzalo [Československé hnutí] na sebe úkol v pravdě mesianský – zachránit Rusko a s ním i Slovanstvo [...]“¹⁶⁰ František Šteidler pak prezentoval konflikt legionářů tak, že boj proti Centrálním mocnostem a proti bolševikům, byl také bojem za Rusko a Slovanstvo: „Za ruské revoluce bylo pak čsl. vojsko na pustnoucí frontě jediným téměř slovansky citícím elementem jenž do poslední chvíle usiloval obnovou vojenské obrany fronty zabrániti nevyhnutelné porážce Ruska a tím i Slovanstva. [...] Se stejnou láskou k Rusku a Slovanstvu se navrátilo [vojsko] do své svobodné vlasti.“¹⁶¹

Pomoc „ruskému lidu“ vyložil Josef Kudela takto: „[...] takže nebylo možno po spojení [vojska] se prostě sebrat a odjet. Ale kromě toho rýsovala se před námi možnost porážky bolševiků a vybudování Ruska na zdravém demokratickém základě – s naší pomocí, naší zásluhou. Sen hodný starých slovanských a rusofilských tradicí našeho národa!“¹⁶² František Šteidler doplnil, že také samotní Rusové vítali „čsl. vystoupení, jako osvobození od

155Kudela, Josef. *Komunistický puč v Brně-Oslavanech*. Brno: Moravský legionář, 1930, s. 4.

156Papoušek, Jaroslav. *Proč došlo k bojům legii se sověty*. Praha: Svaz národního osvobození, 1928, s. 23-24.

157Šteidler, František. *Československé hnutí na Rusi (Informační přehled)*. Praha: Památník odboje, 1922, s. 56.

158Skácel, Jindřich. *Československá armáda v Rusku a Kolčák*. Praha: Památník odboje, 1926, s. 12.

159Medek, Rudolf. *Veliký pochod Čechoslováků Ruskem a Sibiří*. Praha: Státní nakladatelství, 1929,

160Kudela, Josef. *Šest let boje za svobodu*. Brno: Moravský legionář, 1923, s. 32.

161Šteidler, František. *Československé hnutí na Rusi (Informační přehled)*. Praha: Památník odboje, 1922, s. 114-115.

162Kudela, Josef. *Šest let boje za svobodu*. Brno: Moravský legionář, 1923, s.31-32.

*nenáviděné bolševické tyranie*¹⁶³ a Josef Patejdl v nastalém boji viděl pro ruský národ příležitost odčinit uzavření brestlitevského míru, který považoval za zradu na Spojencích.¹⁶⁴

Pomoc ruskému lidu byla vykládána jako neplánovaná, ale následně silně zavazující¹⁶⁵ a legionáři nemohli Rusy v boji opustit. Hlavní důraz byl kladen na to, že důvodem setrvání legionářů v Rusku byla pomoc samotným Rusům. V této souvislosti autoři vůbec nezmínili plánované invaze Spojenců. Drželi se interpretace, že „*šlo o velký hrdinský čin, o velkou bratrskou oběť ve službách Slovanstva*.“¹⁶⁶ Nakonec se ale dočkali krutých zklamání.¹⁶⁷

Problematická byla interpretace toho, jak se legionáři stavěli k pomoci Rusům po Kolčakově převratu. Většina autorů nějakým způsobem navázala na Masarykovu interpretaci, ale někteří však konflikt interpretovali tak, že boj proti bolševikům byl jednoznačně morálně obhajitelný a je v celku jedno, jestli na straně demokratického zřízení, či na straně Kolčaka. Zmínili, že bolševismus byl „neruský“ a „neslovanský“, tudíž pro záchranu Ruska a Slovanstva bylo nutné bojovat. Tím, že legionáři vydali Kolčaka, Rusko zradili.¹⁶⁸ Podobné interpretace lze nalézt u Jindřicha Skácela,¹⁶⁹ Bohdana Pavlu¹⁷⁰ či částečně i v *Anabázi* Rudolfa Medka. Lze však říci, že se v legionářských textech vyskytují spíše výjimečně.

2. 2. 4 Morální pozice

Důraz na morální integritu legionářů rezonuje v celém sledovaném souboru. Autoři pracují hlavně se dvěma tématy – odsouzení bolševického režimu a role legionářů na zahájení konfliktu.

I přesto, že legionáři dodržovali přísnou neutralitu,¹⁷¹ jak jim to nakázal Masaryk, názor na bolševiky byl pro legionáře jasný ještě před vypuknutím konfliktu: „*To ovšem neznamená, že se naši lidé v Rusku na bolševickou akci a na jejich převrat dívali lhostejně. Byli jejich rozhodnými odpůrci. Jako stoupení demokracie odmítali bolševiky, kteří hlásali diktaturu*

163Šteidler, František. *Československé hnutí na Rusi (Informační přehled)*. Praha: Památník odboje, 1922, s. 61.

164Patejdl, Josef. *Sibiřská anabase : Sedmá přednáška cyklu „Československá revoluce“ : Proslovena 5. dubna 1923*. Praha: Památník odboje, 1923, s. 34.

165Kudela, Josef. *Šest let boje za svobodu*. Brno: Moravský legionář, 1923, s. 34.

166Kudela, Josef. *Proslovy o legiích*. Brno: Moravský legionář, 1926, s. 29-30.

167Medek, Rudolf. *Veliký pochod Čechoslováků Ruskem a Sibiří*. Praha: Státní nakladatelství, 1929, s. 12.

168Rychlík, Jan. *Legie a legionáři v české a slovenské tradici a historiografii*. in: *Národopisná revue* 21 (48), č. 3, 2011, s. 174-175.

169Skácel, Jindřich. *Československá armáda v Rusku a Kolčak*. Praha: Památník odboje, 1926.

170Syrový, Jan. *Československá anabase*. Praha: Legie, 1928.

171Kudela, Josef. *Rok 1917 v dějinách odboje*. Brno: Moravský legionář, 1927, s. 102.

[...].¹⁷² Jedním z důvodů nevraživosti legionářů byla také štvavá bolševická agitace i když podle Kudely mohla rezonovat pouze s nevzdělanci.¹⁷³ Běžná byla také snaha upozornit na nečestné jednání sovětů při dohadování s legionáři.¹⁷⁴ Objevovala se také obecná odsouzení ve smyslu, že ruská revoluce a hrůzy, které může způsobit národu, by měly být pro Čechoslováky poučením¹⁷⁵ a že bolševici se vyznačovali povýšeností a frázovitostí.¹⁷⁶

Jak vyplynulo z analýzy, legionáři se nepouštěli do žádných hlubších reflexí bolševiků a jejich režimu a drželi se spíše povrchnějších odsouzení. Výjimkou byl text v kronice *Za svobodu*, kde se autor pokusil proniknout do bolševické mentality, aby vysvětlil nerozhodné jednání bolševiků při plánování odjezdu legionářů do Francie a ukázal, jak mohlo být pro bolševiky morální chtít přeměnit československou armádu na rudoarmějce: „Českoslovenští revolucionáři byli jim stejně „sluhy kapitalismu, reakce a imperialismu“, jako habsburští nebo hohenzolernští útočníci. [...] na druhé straně pro ortodoxní bolševickou ideologii cesta československých legionářů do Francie [nebyla] ničím, než cestou, po které je hnán „zločinnou buržoasií“ a „oficírskou bandou“ „československý proletariát“ na „kapitalistická jatka.“¹⁷⁷

Druhým častým tématem byla role československých legionářů v zahájení konfliktu s bolševiky. Všichni autoři ze sledovaného souboru se shodli na tom, že se legionáři pouze bránili,¹⁷⁸ tudíž plnili Masarykův rozkaz o ozbrojené neutralitě. Nejvíce je v tom důrazný Josef Kudela, který poukázal, že legionáři nebyli na konflikt připraveni a ani s ním nepočítali.¹⁷⁹ Dále klade ve většině svých prací enormní důraz na to, že šlo pouze o obranné boje.¹⁸⁰ To vyplynulo i z jeho díla *Rok 1918 v dějinách odboje, část I. Leden – Červen*, kde přímo jednu z kapitol pojmenoval *Vítězství v obranných bojích*.¹⁸¹ Legionáři tedy za vzniklý konflikt nenesli žádnou odpovědnost: „Není jeho vinou, jestli na jaře roku 1918 došlo k bojům: vojsko v nich bránilo svou celistvost a svou existenci.“¹⁸² Podobně jako Kudela

172Kudela, Josef. *Rok 1917 v dějinách odboje*. Brno: Moravský legionář, 1927, s. 103.

173Kudela, Josef. *Rok 1917 v dějinách odboje*. Brno: Moravský legionář, 1927, s. 101.

174Kudela, Josef. *Rok 1918 v dějinách odboje. Část I. Leden – červen*. Brno: Moravský legionář, 1928, s. 52.

175Kudela, Josef. *Rok 1917 v dějinách odboje*. Brno: Moravský legionář, 1927, s. 105.

176Skácel, Jiří. *Československá armáda v Rusku a Kolčák*. Praha: Památník odboje, 1926, s. 13.

177Vaněk, Otakar – Holeček, Vojta – Medek, Rudolf (ed.). *Za svobodu : Obrázková kronika československého revolučního hnutí na Rusi 1914-1920. [Díl IV. Kniha třetí. Anabase 1918-1920]*. Praha: Památník odboje, 1926, s. 16.

178Ne všichni legionáři s tímto názorem souhlasili, viz. Kratochvíl, Jaroslav. *Cesta revoluce*. Praha: Čin, 1922, s. 100.

179Kudela, Josef. *Šest let boje za svobodu*. Brno: Moravský legionář, 1923, s. 28.

180např. Kudela, Josef. *Šest let boje za svobodu*. Brno: Moravský legionář, 1923, s. 31.

181Kudela, Josef. *Rok 1918 v dějinách odboje. Část I. Leden – červen*. Brno: Moravský legionář, 1928, s. 113-122.

182Kudela, Josef. *Rok 1917 v dějinách odboje*. Brno: Moravský legionář, 1927, s. 104.

počátky konfliktu interpretovali i Papoušek,¹⁸³ Šteidler,¹⁸⁴ Skácel¹⁸⁵ a Hanuš¹⁸⁶. Rudolf Medek zašel v interpretaci dál a tvrdil, že legionáři byli napadeni bolševiky z toho důvodu, že se nepřidali k rudoarmějcům.¹⁸⁷ V kronice *Za svobodu* byl počátek bojů v typicky oslavném duchu popsán: „*Válka je vypovězena! Českoslovenští vojáci přijímají boj jim vnucený. Stojí proti přesile, zradě a situaci nejnepríznivější, nejtěžší. Ale všechny jejich síly jsou v jejich duchu, v mravnosti jejich věci, v bezmezném lásce k vlasti a národu...*“¹⁸⁸

2. 2. 5 Shrnutí – obraz nepřítele

Pro zhodnocení toho, jak legionáři vnímali bolševiky, je nutné sledovat, jakým způsobem jednotliví autoři hodnotili samotný konflikt. Josef Kudela jako úspěch bojů popsal zadržení statisíců německých a rakousko-uherských vojáků v návratu do armád Centrálních mocností¹⁸⁹ a v samotné anabázi viděl mravní posilu západu.¹⁹⁰ Dále napsal, že „*To byly boje, v nichž každý si musel být velitelem, protože nepřátel bývalo tak mnoho a našich hrstka.*“¹⁹¹ Otakar Hanuš se vyjádřil podobně a ještě doplnil, že odtržením Sibíře od evropského Ruska byl zamezen vývoz potravin do vyčerpaného Německa.¹⁹² Jaroslav Papoušek zase poukázal na to, že anabáze zaujala i Spojence a podstatně ulehčila diplomatický boj o vznik samostatné státnosti¹⁹³ a konflikt popsal takto: „*Boje československých legií se sověty patří ke kapitolám našich dějin, na které se právem vzpomíná s pohnutím a vzrušením nejen pro hrdinství jednotlivců a celku, nýbrž i proto, že běželo o boje, jejichž možnost sebesmělejší fantasie nemohla předvídat, o boje, při nichž byla prolévána československá a ruská krev.*“¹⁹⁴ Rudolf Medek zase napsal, že legionáři v nejkritičtějším období války zabránili vpádu bolševické propagandy do Asie a „*Připoutali na sebe všechny fyzické i mravní síly ruského bolševismu, jejichž uvolněný rozvrtný vliv mohl býti osudným příznivému vedení války pro*

183Papoušek, Jaroslav. *Proč došlo k bojům legií se sověty*. Praha: Svaz národního osvobození, 1928, s. 69.

184Šteidler, F. - Boháč, J. - Bednařík, F. *Československé legie za světové války*. Praha: Památník odboje, 1929, s. 20.

185Skácel, Jinřich. *Československá armáda v Rusku a Kolčák*. Praha: Památník odboje, 1926, s. 15.

186Hanus, Otakar. *Marianovka (z bojů ruských legií o západní Sibiř)*. Brno: Moravský legionář, 1924, s. 9.

187Medek, Rudolf. *Veliký pochod Čechoslováků Ruskem a Sibiří*. Praha: Státní nakladatelství, 1929, s. 15.

188Vaněk, Otakar – Holeček, Vojta – Medek, Rudolf (ed.). *Za svobodu : Obrázková kronika československého revolučního hnutí na Rusi 1914-1920. [Díl IV. Kniha třetí. Anabase 1918-1920]*. Praha: Památník odboje, 1926, s. 190.

189Kudela, Josef. *Rok 1918 v dějinách odboje. Část II. Červenec - prosinec*. Brno: Moravský legionář, 1928, s. 45.

190Kudela, Josef. *Rok 1918 v dějinách odboje. Část II. Červenec - prosinec*. Brno: Moravský legionář, 1928, s. 44.

191Kudela, Josef. *Šest let boje za svobodu*. Brno: Moravský legionář, 1923, s.30

192Hanus, Otakar. *Marianovka (z bojů ruských legií o západní Sibiř)*. Brno: Moravský legionář, 1924, s. 32.

193Papoušek, Jaroslav. *Proč došlo k bojům legií se sověty*. Praha: Svaz národního osvobození, 1928, s. 86.

194Papoušek, Jaroslav. *Proč došlo k bojům legií se sověty*. Praha: Svaz národního osvobození, 1928, s. 3.

*Dohodu a pro celý svět.*¹⁹⁵

Z analýzy děl legionářské literatury vyplynulo, že přestože se sledovaní autoři shodli v jednotlivostech, nepřidali bojům na Sibiři žádný konkrétní společný smysl. Jak napsal Lev Sychrava, tak „*O zkáze Rakouska-Uherska a o založení plně nezávislého státu Československého rozhodla naše revoluční armáda [...]*“¹⁹⁶ ale hlavně svým bojem proti Centrálním mocnostem, nikoliv proti bolševikům. To je pravděpodobně jeden z důvodů, proč legionáři kladli takový důraz na výklad o zapojení internacionalistů a hlavně o vlivu Německa.

---

¹⁹⁵Medek, Rudolf. *Veliký pochod Čechoslováků Ruskem a Sibiří*. Praha: Státní nakladatelství, 1929, s. 40.

¹⁹⁶Sychrava, Lev. *Naše národní tradice*. Praha: Svaz národního osvobození, 1928, s. 8.

3. Komparace

Pomocí komparace analyzovaných textů se pokusím optikou tří pozic zachytit změnu mezi utvářením obrazu bolševiků vytvářejícím se v Rusku a obrazu vytvořeném v meziválečném Československu.

Pragmaticko-nacionalistická pozice dostala v obou souborech sledovaných textů velký prostor. V kritikách bolševiků autoři legionářské literatury přirozeně navázali na *Československý denník* z doby po vypuknutí bojů a žádný z autorů již na bolševismu nenašel nic kladného. Roli Centrálních mocností v boji s bolševiky, vyloženou v *Československém denníku*, důsledně následovala jen část autorů kolem Památníku odboje. Autoři jako Jaroslav Papoušek a Josef Kudela částečně souzněli s oficiálním výkladem Masaryka. Ten přímo tvrdil, že si legionáři mysleli, že Němci ovládají bolševiky, ale také zdůraznil, že to nebyla to pravda. Papoušek i Kudela vždy ve svých textech poukazovali pouze na přesvědčení legionářů o účasti Němců, ale nikdy nereflektovali, zda to byla skutečně pravda.

Českoslovenští bolševici hráli podstatně větší roli v souboru legionářské literatury, než v *Československém denníku*. V tomto periodiku autoři důsledně do počátku konfliktu odlišovali bolševiky od československých bolševiků, protože i když zachovávali neutralitu, tak zároveň museli reagovat na rozsáhlou agitační kampaň. Po začátku bojů nicméně zmínky o československých bolševicích prakticky mizí. V legionářské literatuře včetně Masarykovy *Světové revoluce* jsou pak českoslovenští bolševici označováni za jednoho z hlavních viníků bojů.

Odkazy na internacionalisty se v *Československém denníku* nevyskytovaly tak často. Většinou jsou o nich zmínky proto, aby autoři dali najevo, že proti nim i v bolševické armádě bojují hlavně Němci a Maďaři a nikoli Rusové. Oproti tomu v legionářské literatuře jsou internacionalisté popsáni jako faktor, který měl velký vliv na sovětské orgány.

Slovanská pozice se v obou analýzách vyskytuje ve smyslu odkazování na Rusy a Slovanů. *Československý denník* po krátkém vzestupu slovanských odkazů při bojích na Sibiři, došel spíše ke skepsi a začal i ojediněle spojovat Rusy s bolševiky. V legionářské literatuře se autoři opět vrátili k rozlišování bolševiků od Rusů a k oslavnému duchu zpráv ve smyslu, že proti bolševikům bojovali za Rusko a Slovanstvo. Masarykův výklad se v této otázce poněkud lišil, protože tvrdil, že „V každém případě již tenkrát boj proti bolševikům

*byl boj proti oficiálnímu Rusku*¹⁹⁷ Masaryk tedy považoval bolševickou vládu za oficiální a nekladal důraz na rozlišení Rusů a bolševiků.

V morální pozici spojilo periodikum s analyzovanou legionářskou literaturou to, že se autoři až na výjimky nesnažili vysvětlit bolševický režim. V obou sledovaných souborech se drželi jednoduchých odsouzení bolševikům na obecně morální rovině. Posun je takový, že legionářská literatura přiřknula těmto odsouzením ještě menší prostor a autoři dali na vědomí, že důvod nepřátelství k bolševikům není potřeba hlouběji vysvětlovat. *Československý denník* se ve sledované období držel toho, že potřeba bojovat proti bolševikům pochází z jejich spolčení s Centrálními mocnostmi. Legionářská literatura k této tezi ještě klade enormní důraz na fakt, že legionáři se jen bránili.

Jak vyplývá ze všech tří pozic, legionáři byli přesvědčeni o oprávněnosti svého boje proti bolševikům. Je tedy zřejmé, že nacionálně-pragmatická pozice se spojila s pozicí morální, do které se dostala i slovanská představa o pomoci „ruskému lidu“. Rozdíl je ovšem v tom, že v *Československém denníku* se v legionářském přesvědčení kladl důraz na spolčení bolševiků s Centrálními mocnostmi a v legionářské literatuře rezonovalo především to, že legionáři byli napadeni.

---

¹⁹⁷Masaryk, Tomáš Garrique. *Světová revoluce za války a ve válce 1914-1918*. Praha: Čin – Orbis. 1925. s. 226.

Závěr: Obraz a role bolševiků v legionářské paměti

Cílem této bakalářské práce bylo osvětlit otázku jak se vytvářel obraz bolševiků v legionářské paměti. Pomocí analýz pramenů jsem se pokusil zachytit proces utváření legionářské reflexe bolševiků. V práci jsem se nejprve zabýval československými legiemi v Rusku a analýzou periodika *Československý denník*. V dalším kroku jsem se zaměřil na legionářské působení a legionářskou literaturu v meziválečném Československu. Ve třetí části jsem zkomparoval obě analýzy a zachytil jsem rozdíl mezi nimi. Na tomto místě zbývá odpovědět na otázku, jaký byl celkový obraz a role legionářů v legionářské paměti, potažmo v legionářském příběhu a shrnout zjištěné výsledky.

Československý denník z důvodu nutnosti udržení morálky mužstva bezprostředně reagoval na konflikt s bolševiky a musel se držet nekomplikované, přímočaré argumentace. Ta probíhala především v konturách morálního oprávnění boje. Ani v legionářské literatuře autorů, kteří trávili roky boji v Rusku, se nenašel větší prostor pro celkové zhodnocení bojů a většina z nich se do hloubky zabývala pouze reflexí toho, jakým způsobem bolševici započali konflikt. Nabízí se tedy otázka, proč tomu tak je.

Odpověď je třeba hledat v roli legionářů v meziválečné československé republice. Legionáři se skrze své organizace, rozsáhlou publikační činnost a různé vzpomínkové akce pokoušeli zajistit své místo ve výstavbě moderního československého mýtu.¹⁹⁸ Mýtus je v této práci chápán jako vyprávění, jehož pomocí lze vysvětlit místo jedince ve společnosti či ve světě. Tedy jinými slovy mýtus dokáže poskytnout vysvětlení původu, nějakých stálých hodnot, legitimizovat autoritu a morálku. Zda-li jsou tyto prvky autentickou součástí tradice, či jsou uměle vytvořené jako nástroj k dosažení určitých cílů, není pro výzkum rozhodující.¹⁹⁹ Podstatné je, jak tyto mýty rezonovaly a spoluvytvářely společnost.

Naprostá většina literárně činných legionářů se v tomto mýtu přidala k tradici fungující už od počátku formování českého národa, tedy se více či méně úspěšně zařadila po bok osobností typu Františka Palackého či Tomáše Garrigua Masaryka. Konkrétně se nejvíce legionáři zapojili do soudobého vrcholu tohoto vyprávění – vzniku samostatného státu. Hlavním hrdinou této části příběhu je samozřejmě „Prezident Osvoboditel“ a většina ruských legionářů jeho podíl na vzniku samostatného státu propagovala a živě podporovala. Ale i zde

---

198viz: Vácha, Dalibor. *Výstavba moderního československého mýtu / Legionáři a legionářská literatura jako jeden z jeho základních kamenů*. in: Blümllová, Dagmar. *Čas optimismu a ctižádostivých nadějí: prezentace a reprezentace české vědy a kultury v prvním desetiletí samostatného státu, 1918-1929*. České Budějovice: Jihočeské muzeum 2009, s. 357-378.

199Orzoff, Andrea. *Battle for the castle*. New York: Oxford university press. 2009. s. 14-15.

se našly výjimky, nejznámější tvoří paměti Františka Zumana²⁰⁰, ve kterých se autor snažil zmenšit zásluhy vedení v čele s Masarykem. Příběh o vzniku Československa byl příběhem boje proti Rakousku a Habsburkům, jak to např. ukázal jeden text v *Čechoslováku*: „*Jestliže Evropa teprve teď poznala bezohlednost a nesvědomitost představitelů německého a maďarského národu, pro nás bohužel to nebylo překvapením. [...] Ze všech Habsburků, co jich v Praze panovalo, ani jediný nebyl přítelem Čechů, ale každý byl nepřítelem houževnatým.*“²⁰¹ Bolševici do tohoto schématu ne úplně zapadají, ale dobře se hodili do legionářského příběhu jako druh stereotypu.

Legionářství, bráno jako kolektivní identita, má také svůj mýtus (jak je definován výše). Legionáři se pomocí své často sebeoslavné literatury stylizovali do role hrdinů a tvůrců státu. Jelikož se drželi klasického nacionálního vyprávění o boji s Habsburky, brali jen malý ohled na ideové rozdíly s bolševismem a reflektovali bolševiky hlavně pomocí různých stereotypních vyjádření, která fungovala jako nástroj pro vytváření představ o sobě samých.²⁰² Proto ve svých textech kladli důraz na to, že si zachovali morální integritu tváří v tvář ruskému chaosu. Bolševictví je tedy ve všech textech silně zjednodušeno a bolševici v paměti legionářů hráli roli stereotypně pojímaného nepřítele, jehož bylo třeba přemoci před triumfálním návratem do osvobozené vlasti.

V logice nahlédnutí do legionářského mýtu bych tedy rád tuto práci uzavřel slovy, že právě takové zjednodušování historické látky je jedním ze základních pilířů každé fungující kolektivní identity.

200Zuman, František. *Osvobozenecká legenda: vzpomínky a úvahy o československém odboji v Rusku*. Praha: vlastním nákladem. 1922.

201*Čechoslovák*: Petrohrad: Naučné dílo, 1915, roč. 1, č. 1, s. 4.

202Definice podle Hroch, Miroslav: *Národy nejsou dílem náhody*. Praha: SLON, 2009, s. 241.

Seznam použité literatury a pramenů

1. Literatura:

a) Monografie:

Fic, Victor Miroslav. *Československé legie v Rusku a boj za vznik Československa 1914-1918*. 1. díl, Praha: Academia, 2006. 342 s. ISBN 80-200-1405-5.

Fic, Victor Miroslav. *Československé legie v Rusku a boj za vznik Československa 1914-1918*. 2. díl, Brno: Stilus, 2007. 490 s. ISBN 978-80-87122-00-6 .

Fidler, Jiří. *Zborov 1917*. Brno: Jota, 2003. 282 s. ISBN 80-7217-209-3.

Hroch, Miroslav: *Národy nejsou dílem náhody*. Praha: SLON, 2009, 315 s. ISBN 978-80-7419-010-0.

Kalvoda, Josef. *Role Československa v sovětské strategii*. Kladno: Dílo, 1999. 426 s. ISBN 80-902530-1-6.

Kocourek, Katya. *Čechoslovákista Rudolf Medek : politický životopis*. Praha: Mladá fronta, 2011, 291 s. ISBN 978-80-204-2326-9.

Michl, Jan. *Legionáři a československo*. Praha: Naše vojsko, 2009, 332 s. ISBN 978-80-206-1019-5.

Orzoff, Andrea. *Battle for the castle*. New York: Oxford university press. 2009. 286 s. ISBN 978-0-19-536781-2.

Peroutka, Ferdinand. *Budování státu*. Praha: Lidové noviny, 1998, 444 s. ISBN 80-7106-313-4.

Rak, Jiří. *Bývali Čechové*. Jinočany: H&H, 1994. 148 s. ISBN 80-85787-73-3.

Savický Ivan. *Osudová setkání*. Praha: Academia, 1999. 271 s. ISBN 80-200-0770-9.

Sak, Robert. *Anabáze*. Jinočany: H&H, 1996. 174 s. ISBN 80-85787-86-5.

Vácha, Dalibor. *Bratrstvo*. Praha: Epoque, 2015. 33 s. ISBN 978-80-7425-243-3.

b) Studie

Galandauer, Jan. *Zborovská bitva v české historické paměti*. in: *Zborov 1917-1997*. Praha:

Ministerstvo obrany ČR - AVIS Impuls, s. 48-65.

Galandauer, Jan. *Československé legie a jejich komemorace*. in: Gebhart, Jan – Šedivý, Ivan. *Česká společnost za velkých válek 20. století*. Praha: Karolinum, 2003, s. 293-312.

Kučera, Martin. *K zrodu, rozvoji a skonu legionářské literatury*. in: *Legie a Múzy. K historii československých zahraničních vojsk v letech 1914-1920*. in: Literární archiv, č. 40, 2008, s. 7-38.

Michl, Jan. *Legionářské organizace v Československu (1920-1938)*. in: *Historie a vojenství* 56. č. 4, 2007. s. 4-23.

Poláček, Jiří. *Legionářská literatura*. in: Poláček, Jiří (ed.). *Průhledy do české literatury 20. století*. Brno: CERM, 2000, s. 61-80.

Rychlík, Jan. *Legie a legionáři v české a slovenské tradici a historiografii*. in: *Národopisná revue* 21 (48), č. 3, 2011, s. 170-180.

Vaculík, Jaroslav. *Contribution of Editor Věnceslav Švihovský to the formation of the national consciousness of Russian Czechs*. In: *Czech-polish historical and pedagogical journal*. Brno: Faculty of Education of Masaryk University Brno, roč. 6, č. 1, 2014, s. 3-7.

Vácha, Dalibor. *Zklamání naděje. M. Štefánik a F. V. Krejčí v krizi československého vojska na Rusi (1918-1919)*, in: Prokš, Petr a kol. *České země a moderní dějiny Evropy*, Praha: Historický ústav AVČR, 2010, str. 103-117.

Vácha, Dalibor. *Výstavba moderního československého mýtu / Legionáři a legionářská literatura jako jeden z jeho základních kamenů*. in: Blümlová, Dagmar. *Čas optimismu a ctižádostivých nadějí: prezentace a reprezentace české vědy a kultury v prvním desetiletí samostatného státu, 1918-1929..* České Budějovice: Jihočeské muzeum 2009, s. 357-378.

c) Akademické práce

Boháčková, Ilona. *Tak jsme žili, bojovali a umírali. Legionářův svět v zrcadle tisku Čechů a Slováků v Rusku v letech 1914-1920*. Praha: Univerzita Karlova, bakalářská práce, 2011, 90 s. Vedoucí práce Jana Čechurová.

Brádrlová, Daniela. *Banka československých legií v letech 1919-1938*. Praha: Univerzita Karlova, rigorózní práce, 2006. 376 s. Vedoucí práce Eduard Kubů.

Brummer, Alexandr. *Slovanství a slovanská tradice v meziválečném Československu 1918-1938*. Brno: Masarykova univerzita, disertační práce, 2012, 319 s. Vedoucí práce Radomír Vlček.

Křišťan, Vlastimil. *Českoslovenští krasnoarmějci 1917-1920*. Praha: Univerzita Karlova, bakalářská práce, 2013. 74 s. Vedoucí práce Martin Kovář.

Purkert, Jan. *Historická symbolika v osvětové literatuře legionářů*. Praha: Univerzita Karlova, bakalářská práce, 2015. 102 s. Vedoucí práce Ondřej Vojtěchovský.

2) Prameny:

a) Vydané

Beneš, Edvard. *Světová válka a naše revoluce. II*. Praha: Čin – Orbis, 1929. 612 s.

Dostál, Emil. *Pochodová tiskárna informačně-osvětového odboru na Rusi: vznik tiskárny legií, působnost a odbojový význam*. Praha: Typografia, 1924. 37 s.

Gajda, Radola: *Moje paměti*. Brno: Bonus, 1996, 332 s.

Hanuš, Otakar. *Marianovka (z bojů ruských legií o západní Sibiř)*. Brno: Moravský legionář, 1924, 32 s.

Kudela, Josef. *Komunistický puč v Brně-Oslavanech : vzpomínky legionářů : dokumenty*. Brno: Moravský legionář, 1930, 60 s.

Kudela, Josef. *Profesor Masaryk a československé vojsko na Rusi*. Praha: Památník odboje, 1923, 233 s.

Kudela, Josef. *Proslovy o legiích*. Brno: Moravský legionář, 1926, 46 s.

Kudela, Josef. *Rok 1917 v dějinách odboje*. Brno: Moravský legionář, 1927, 116 s.

Kudela, Josef. *Rok 1918 v dějinách odboje. Část I. Leden – červen*. Brno: Moravský legionář, 1928. 144 s.

Kudela, Josef. *Rok 1918 v dějinách odboje. Část II. Červenec - prosinec*. Brno: Moravský legionář, 1928, 136 s.

Kudela, Josef. *Šest let boje za svobodu*. Brno: Moravský legionář, 1923, 47 s.

Kratochvíl, Jaroslav. *Cesta revoluce : československé legie v Rusku*. Praha: Čin, Praha 1922,

674 s.

Masaryk, Tomáš Garrigue. *Světová revoluce za války a ve válce 1914-1918*. Praha: Čin – Orbis, 1925. 650 s.

Medek, Rudolf. *Veliký pochod Čechoslováků Ruskem a Sibiří*. Praha: Státní nakladatelství, 1929, 40 s.

Medek, Rudolf. *Zborov*. Čeljabinsk: Odbočka Československé Národní rady, 1918, 15 s.

Organisační řád Svazu národního osvobození. Praha: Svaz národního osvobození, 1921, 9 s.

Patejdl, Josef. *Sibiřská anabase : Sedmá přednáška cyklu „Československá revoluce“ : Proslovena 5. dubna 1923*. Praha: Památník odboje, 1923, 61 s.

Papoušek, Jaroslav. *Za československou samostatnost*. Praha: Orbis, 1929, 65 s.

Papoušek, Jaroslav. *Proč došlo k bojům legií se sověty*. Praha: Svaz národního osvobození, 1928, s. 86.

Skácel, Jinřich. *Československá armáda v Rusku a Kolčak*. Praha: Památník odboje, 1926, 433 s.

Sychrava, Lev. *Naše národní tradice : (přednáška konaná v cyklu Národ. osvobození v posluchárně české techniky dne 2. května a v posluchárně slovanského semináře filosof. fakulty university Karlovy v Praze dne 6. května r. 1928). IV, Tradice osvobozená*. Praha: Svaz národního osvobození, 1928, 45 s.

Syrový, Jan. *Československá anabase : projevy arm. gen. Jana Syrového, vyslance Bohdana Pavlu a pluk. Rudolfa Medka na slavnostním shromáždění, pořádaném Nezávislou jednotou čsl. legionářů na oslavu 10. výročí anabase čsl. vojska na Rusi, dne 25. května 1928 v Národním domě na Král. Vinohradech*. Praha: Legie, 1928, 27 s.

Šteidler, František. *Československé hnutí na Rusi (Informační přehled)*. Praha: Památník odboje, 1922, 115 s.

Šteidler, František. *Naše vystoupení v Rusku r. 1918*. Praha: Památník odboje, 1923, 85 s.

Šteidler, F. - Boháč, J. - Bednařík, F. *Československé legie za světové války*. Praha: Památník odboje, 1929, 51 s.

Vaněk, Otakar – Holeček, Vojta – Medek, Rudolf (ed.). *Za svobodu : Obrázková kronika československého revolučního hnutí na Rusi 1914-1920. [Díl III. Kniha druhá. Anabase*

1918-1920]. Praha: Památník odboje, 1924, 896 s.

Vaněk, Otakar – Holeček, Vojta – Medek, Rudolf (ed.). *Za svobodu : Obrázková kronika československého revolučního hnutí na Rusi 1914-1920*. [Díl IV. Kniha třetí. Anabase 1918-1920]. Praha: Památník odboje, 1926, 891 s.

Zmrhal, Karel. *Dva roky práce československé obce legionářské*. Praha: Československá obec legionářská, 1925, 28 s.

Zuman, František. *Osvobozenecká legenda: vzpomínky a úvahy o československém odboji v Rusku*. Praha: vlastním nákladem. 1922, 166 s.

b) Periodika

Čechoslovák: Petrohrad: Československá národní rada, 1917, roč. 3.

Čechoslovák: Petrohrad: Naučné dílo, 1915, roč. 1.

Československý denník: Čeljabinsk – Jekatěrinburg – Kyjev – Omsk – Penza – Petropavlovsk – Pirjatín: Československá národní rada, 1918, roč. 1.